

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

(א) ע"י חס"י שבועות כו.
ד"ה את, (ב) לקמן יתח.
(ג) מכוח כח, (ד) כריתות
(ה) דף ז' (ו) לשי
טז, (ז) שבועות כח ע"ב.

הנהגות הב"ה

(א) רש"י ד"ה תלמוד
וכי ולא נכשבע לטעם
אל המנהג דהא שבעה
(ב) ד"ה אלא וכו'
אנדרות ראשונה נכ"ל
וכדל"ה עם ד"ה אלא:
(ג) ד"ה ולכך הונא וכו'
ונתני יש נדר בתוך נדר
ואין נדר כו' כדל"ה ודל"ה
ומיה נמי נמחק:

פירוש הרא"ש

מה הטבה רשות אף
הרעה רשות. צ"ע
דשבעות דף כו. מפרש
לה מנה לן דשבעה נדר
א"ר: מותרין יש נדר
בתוך נדר. ומפרש
דמזירות איירי כגון דלמחר
היינו נזיר אם אכל חייב
מזירות על כל דבר ודבר.
והוא מלי למחייב כגון
דלמחר היינו נזיר היינו
נזיר בלא אכילה אלא אגב
דבעי למחייב גבי שבעה
אכילה נקטיה נמי גבי
מזירות: אינו חייב אלא
אחת. דלפ"י שבעה חלה
על שבעה דלפ"י נשבע
לקיים המנהג דלמחר בלא
וכן: גבי הרריני נמי
היום, דמזירה חלה מזירות
עליו ל' יום וזו אמר נזיר
הכריז למחר מוסקף עליו
יום אחד ונכחין מנא
מוסקף עליו מזירות
שלימה: דייגני יש נדר
בתוך נדר ואין נדר
בתוך נדר. כיון
דמזירות גופה משכה
לפניו:

הנהגות וציונים

(א) הרריני (הגייס):
(ב) צ"ל חייב (כת"י):
(ג) צ"ל דאי תלי
(רש"י, וכו' בכת"י):
(ד) כדל"ה דאין הי'
(כת"י): (ה) צ"ל דלמכש
(כת"י): (ו) דאפילו אכר
הריני (כת"י): (ז) בכת"י:
דאפילו בכה"ג מונה:
(ח) לשמואל גבי מצי
(כת"י): (ט) אולי צ"ל
וישנה: (י) גי' הגייס
דרדך: (כ) משמע דגרסי
בגמרא ודלפ"י דליתני
בדידה יש נדר בתוך
נדר וכו':

תלמוד לומר להרע או להיטיב מה הטבה רשות. דאי צעי אכלי
ואי צעי לא אכלי חייב נקרב על השבעה אף הרעה דמחייב עלה
קרנ הרעה דרשות ולא (ה) נשבע לטעם את המנהג דהא שבעה
להרעה לאו הרשות צידו: חד קרא. קא אחי למיפטריה מקרבן

שבעה דהא קרא להרע או להיטיב
נקרבן מיירי ואידך לא יחל דברו
דנלא מיירי אחי למיפטריה מן לאו
דשבעה: מותרין: יש נדר בתוך נדר.
נדר חל אחר נדר: כיצד אמר הרריני
נזיר אם אכיל. וחזר ואמר כו' חייב
על כל פסע ופסע מזירות אחת: אין
שלא אכיל כו': אינו חייב אלא
אכילה אחת. קרבן שבעה אחת:
גבי' לא שני. דיש נדר בתוך נדר:
אלא דאמר כו'. דמינו דלימוסף
יומא יתירא (ג) מזירות ראשונה
דכי אמר הרריני נזיר היום קבל עליו
מזירות שלשים וכי הדך ואמר הרריני
נזיר למחר משמע הרריני נזיר שלשים
יום ואחד ואין מזירות ליום אחד
הלכך חל מזירות על מזירות וזו נזיר
שלשים חל מחרים: אב"י. ואם אמר
וכי: ודבר הונא. דקאמר דכי אמר
הריני נזיר היום לא חייב עליה שמי
מזירות אם כן לפלוג בדידה צדדים
ונתני (א) נמי יש נדר בתוך נדר:
ואין

שמי ולא למנות שמים גם כן דלא משכחת לה. מה שאין כן במזירות דהיינו דלמחר נדר
נדרו צ' פעמים דהיינו למנות שמים מה שאין כן בשבעות: גבי' כיון דאמר הרריני נזיר היום וכו' אכיל טובא ומותרין ביה מחייב על כ"ל
אכילה ואכילה. איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא נמי הרריני נזיר אם אכיל וישראל גבי נזיר לא צריך לומר אם אכיל. זו הגרסא
כמוהו במקלף נוסחאות וכו' פירושא כיון דאמר הרריני נזיר וכו'. חדא דלמחר נדר חל מזה חל מזה ליה חל מזה ליה למתליה למזירות באכילה
דהא מכיון דאמר הרריני נזיר היום ליה נזיר ומיז למנות שמים וקשיל ליה מו דליתיה¹ למזירות באכילה צדדיני נזיר אם אכיל חדא
וימנא כגי דהא ק"ל צ"ב שבעות שמים בתרא (שבעות כו): דמי שנשבע שלא אכיל ככר זה על כל זית וזית שבו נשבע הלכך מי שחלה מזירותו באם
אכיל על כל זית וזית שבו חלה מזירותו: וכי אכיל טובא. כלומר וזיתים הרבה: ומותרין ביה. צ"ל כל זית וזית לומר שאם יאכלנו יתחייב עליו מזירות
אחת חייב על כל אכילה ואכילה. וגרסא צעני דלחייב צעני דליתרו ביה צ"ל כל זית וזית משום דלא עדיפי אכילות הללו להחמיר עליהם מזירות
שחללו בהן מלהחמיר עליהן קרבן ומלקות כשנשבע שלא יאכל ככר זה וכשם שלהחמיר קרבן ומלקות צעני חלוק צ"ל כל זית וזית אי למלקות
בהתראה² אי לקרבן בשמי העלמות³ ה"נ כשחלה מזירותו צדדיני נזיר דאמרין דמי שנשבע שלא יאכל ככר זה על
כל זית וזית נשבע אפי' הכי אם לא התירו צו אלא התראה אחת אינו לוקה אלא אחת דככל איסורין שחמורה על כל זית וזית שבהן הוא חייב ואפ"ה
אינו לוקה שמים אלא בהתראות חלוקות ולקרבן נמי אינו חייב אלא אחת אלא בשמי העלמות ה"נ כי חלה מזירות באכילת ככר כר"ך שיהו התראות
מחלקות צ"ל כל זית וזית שבו דאי לא לא מקריא אלא אכילה אחת ולא מחייב עלה אלא חד מזירות ככ"ל. וראיתי למפרשים אחרים בזה מה שלא
נראה צעני. ומתראה איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא. דלפ"י ה"נ דצדדיני נזיר הרריני נזיר וכו' נמי חלה מזירותו באם אכיל ככר
הריני נזיר אם אכיל כגי ליה אלא דלחייב דליתרין למתלי לשבעה באכילה למכסל⁴ צה נמי שלא אכיל דאי לא פשיטא שאם חייב אלא
אחת חלה ליה נמי למזירות באכילה וכפליה: דבגין דמתופא יומא יתירא. כלומר דכשנאמר הרריני נזיר למחר יש במשמעות דבריו שימנה מיום מתרה
ואילן ל' יום נמנא שנחמיר מחמת נדר שני יום אי' מוסקף על מזירות ראשונה וכיון דק"ל במסכת נזיר⁵ דהאומר הרריני נזיר יום זה בלבד מונה שלשים
אף זה כיון שנחמיר מחמת נדרו שני למנות יום אחד מוסקף על מזירות ראשונה על כרחו מונה ל': ושמואל אמר אפי' הרריני נזיר היום הרריני נזיר
היום. מזירות חלה על מזירות דמשמע ליה דמנזיר להר נפקא לן דכ"ל⁶ האי גוונא מונה שמי מזירות: לרב הונא ארדתני אין שבעה בתוך שבעה
צ"עני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר. וא"ל ולשמואל נמי מי ניתא הא לדידיה נמי הוא ליה לפלוג ולמיתני אין נדר בתוך נדר ומשכחת לה
באומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה שאינו חייב אלא אחת דהא במתני' לא תנן יש נדר בתוך נדר אלא למנות שמים כדפרי' וכיון שכן
לשמואל גופיה⁷ מצי לפלוג צדד גופיה ו"ל דכי מקשי לרצ הונא ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר לא מקשי לומר אדמפלוג צ"ל נדר לשבעה
לפלוג צדד גופיה כדכר כל לפלוג וליתני צדדיה שצ"ס דאי הכי מקשינן לשמואל נמי מקשי דכפרישית אלא כי האי גוונא לא מקשינן דלא
קשיא כלל דתנא לאחור צדדים מצטעוות⁸ קאי ומש"ה צעי למחני חומרא דאכיל צדד מצטעוות לענין נדר בתוך נדר הלכך לא שייך
לאקשוי

חד קרא למפטריה מקרבן. היינו קרא להרע או להיטיב דכתיב
גבי קרבן שבעות צעני: וחד קרא למפטריה בלאו דשבעה. היינו
קרא דלא יחל דברו: מתני' יש נדר בתוך נדר וכו' אמר הרריני
נזיר אם אכיל וכו'. מפרש בגמ' דאם אכיל לאו דוקא דה"ה נמי
אם אמר הרריני נזיר הרריני נזיר דחייב
על כל אחת ואחת אלא איירי דתנא
גבי שבעה שלא אכיל חלה נמי גבי
נזיר אם אכיל. ותיב על כל אחת ואחת
דאמרין לומר דחייב לנהוג מזירות
על כל קצלה וקצלה וכי אמר הרריני
נזיר הרריני נזיר דחייב¹ שמי מזירות
ומונה שלשים יום ומציא קרבן וחזר
בגמרא² מנזיר להזיר. וקרי ליה להאי
גוונא נדר בתוך נדר לפי שהנזירות
שנים היא חלה בתוך זמן הראשונה אלא
שאי אפשר לו שימנה אותה עד שימנה
את הראשונה דאם איתא דלא חייב
בשעת נדרו היאך מחול לאחר מכן
והרי אינו נזיר בצאתו זמן וכיון דלא
חייבא השתא לא חייבא נמי במז ומינא
אלא דלא מהשתא הוא דחייבא ומש"ה
קמי ש נדר בתוך נדר: שבעה
ש"א אכיל שבעה ש"א אכיל
אינו חייב אלא אחת. כלומר בשבעות
לא משכחת מרי חייב לא ללקות שמים
באכילה אחת דמכיון שאמר שבעה
שלא אכיל ככר זה הוה ליה מושבע
ועומד ותו לא חייבא עליה שבעה

שמי ולא למנות שמים גם כן דלא משכחת לה. מה שאין כן במזירות דהיינו דלמחר נדר
נדרו צ' פעמים דהיינו למנות שמים מה שאין כן בשבעות: גבי' כיון דאמר הרריני נזיר היום וכו' אכיל טובא ומותרין ביה מחייב על כ"ל
אכילה ואכילה. איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא נמי הרריני נזיר אם אכיל וישראל גבי נזיר לא צריך לומר אם אכיל. זו הגרסא
כמוהו במקלף נוסחאות וכו' פירושא כיון דאמר הרריני נזיר וכו'. חדא דלמחר נדר חל מזה חל מזה ליה חל מזה ליה למתליה למזירות באכילה
דהא מכיון דאמר הרריני נזיר היום ליה נזיר ומיז למנות שמים וקשיל ליה מו דליתיה¹ למזירות באכילה צדדיני נזיר אם אכיל חדא
וימנא כגי דהא ק"ל צ"ב שבעות שמים בתרא (שבעות כו): דמי שנשבע שלא אכיל ככר זה על כל זית וזית שבו נשבע הלכך מי שחלה מזירותו באם
אכיל על כל זית וזית שבו חלה מזירותו: וכי אכיל טובא. כלומר וזיתים הרבה: ומותרין ביה. צ"ל כל זית וזית לומר שאם יאכלנו יתחייב עליו מזירות
אחת חייב על כל אכילה ואכילה. וגרסא צעני דלחייב צעני דליתרו ביה צ"ל כל זית וזית משום דלא עדיפי אכילות הללו להחמיר עליהם מזירות
שחללו בהן מלהחמיר עליהן קרבן ומלקות כשנשבע שלא יאכל ככר זה וכשם שלהחמיר קרבן ומלקות צעני חלוק צ"ל כל זית וזית אי למלקות
בהתראה² אי לקרבן בשמי העלמות³ ה"נ כשחלה מזירותו צדדיני נזיר דאמרין דמי שנשבע שלא יאכל ככר זה על
כל זית וזית נשבע אפי' הכי אם לא התירו צו אלא התראה אחת אינו לוקה אלא אחת דככל איסורין שחמורה על כל זית וזית שבהן הוא חייב ואפ"ה
אינו לוקה שמים אלא בהתראות חלוקות ולקרבן נמי אינו חייב אלא אחת אלא בשמי העלמות ה"נ כי חלה מזירות באכילת ככר כר"ך שיהו התראות
מחלקות צ"ל כל זית וזית שבו דאי לא לא מקריא אלא אכילה אחת ולא מחייב עלה אלא חד מזירות ככ"ל. וראיתי למפרשים אחרים בזה מה שלא
נראה צעני. ומתראה איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא. דלפ"י ה"נ דצדדיני נזיר הרריני נזיר וכו' נמי חלה מזירותו באם אכיל ככר
הריני נזיר אם אכיל כגי ליה אלא דלחייב דליתרין למתלי לשבעה באכילה למכסל⁴ צה נמי שלא אכיל דאי לא פשיטא שאם חייב אלא
אחת חלה ליה נמי למזירות באכילה וכפליה: דבגין דמתופא יומא יתירא. כלומר דכשנאמר הרריני נזיר למחר יש במשמעות דבריו שימנה מיום מתרה
ואילן ל' יום נמנא שנחמיר מחמת נדר שני יום אי' מוסקף על מזירות ראשונה וכיון דק"ל במסכת נזיר⁵ דהאומר הרריני נזיר יום זה בלבד מונה שלשים
אף זה כיון שנחמיר מחמת נדרו שני למנות יום אחד מוסקף על מזירות ראשונה על כרחו מונה ל': ושמואל אמר אפי' הרריני נזיר היום הרריני נזיר
היום. מזירות חלה על מזירות דמשמע ליה דמנזיר להר נפקא לן דכ"ל⁶ האי גוונא מונה שמי מזירות: לרב הונא ארדתני אין שבעה בתוך שבעה
צ"עני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר. וא"ל ולשמואל נמי מי ניתא הא לדידיה נמי הוא ליה לפלוג ולמיתני אין נדר בתוך נדר ומשכחת לה
באומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה שאינו חייב אלא אחת דהא במתני' לא תנן יש נדר בתוך נדר אלא למנות שמים כדפרי' וכיון שכן
לשמואל גופיה⁷ מצי לפלוג צדד גופיה ו"ל דכי מקשי לרצ הונא ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר לא מקשי לומר אדמפלוג צ"ל נדר לשבעה
לפלוג צדד גופיה כדכר כל לפלוג וליתני צדדיה שצ"ס דאי הכי מקשינן לשמואל נמי מקשי דכפרישית אלא כי האי גוונא לא מקשינן דלא
קשיא כלל דתנא לאחור צדדים מצטעוות⁸ קאי ומש"ה צעי למחני חומרא דאכיל צדד מצטעוות לענין נדר בתוך נדר הלכך לא שייך
לאקשוי

שמי ולא למנות שמים גם כן דלא משכחת לה. מה שאין כן במזירות דהיינו דלמחר נדר
נדרו צ' פעמים דהיינו למנות שמים מה שאין כן בשבעות: גבי' כיון דאמר הרריני נזיר היום וכו' אכיל טובא ומותרין ביה מחייב על כ"ל
אכילה ואכילה. איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא נמי הרריני נזיר אם אכיל וישראל גבי נזיר לא צריך לומר אם אכיל. זו הגרסא
כמוהו במקלף נוסחאות וכו' פירושא כיון דאמר הרריני נזיר וכו'. חדא דלמחר נדר חל מזה חל מזה ליה חל מזה ליה למתליה למזירות באכילה
דהא מכיון דאמר הרריני נזיר היום ליה נזיר ומיז למנות שמים וקשיל ליה מו דליתיה¹ למזירות באכילה צדדיני נזיר אם אכיל חדא
וימנא כגי דהא ק"ל צ"ב שבעות שמים בתרא (שבעות כו): דמי שנשבע שלא אכיל ככר זה על כל זית וזית שבו נשבע הלכך מי שחלה מזירותו באם
אכיל על כל זית וזית שבו חלה מזירותו: וכי אכיל טובא. כלומר וזיתים הרבה: ומותרין ביה. צ"ל כל זית וזית לומר שאם יאכלנו יתחייב עליו מזירות
אחת חייב על כל אכילה ואכילה. וגרסא צעני דלחייב צעני דליתרו ביה צ"ל כל זית וזית משום דלא עדיפי אכילות הללו להחמיר עליהם מזירות
שחללו בהן מלהחמיר עליהן קרבן ומלקות כשנשבע שלא יאכל ככר זה וכשם שלהחמיר קרבן ומלקות צעני חלוק צ"ל כל זית וזית אי למלקות
בהתראה² אי לקרבן בשמי העלמות³ ה"נ כשחלה מזירותו צדדיני נזיר דאמרין דמי שנשבע שלא יאכל ככר זה על
כל זית וזית נשבע אפי' הכי אם לא התירו צו אלא התראה אחת אינו לוקה אלא אחת דככל איסורין שחמורה על כל זית וזית שבהן הוא חייב ואפ"ה
אינו לוקה שמים אלא בהתראות חלוקות ולקרבן נמי אינו חייב אלא אחת אלא בשמי העלמות ה"נ כי חלה מזירות באכילת ככר כר"ך שיהו התראות
מחלקות צ"ל כל זית וזית שבו דאי לא לא מקריא אלא אכילה אחת ולא מחייב עלה אלא חד מזירות ככ"ל. וראיתי למפרשים אחרים בזה מה שלא
נראה צעני. ומתראה איירי דקתני שבעה ש"א אכיל טובא. דלפ"י ה"נ דצדדיני נזיר הרריני נזיר וכו' נמי חלה מזירותו באם אכיל ככר
הריני נזיר אם אכיל כגי ליה אלא דלחייב דליתרין למתלי לשבעה באכילה למכסל⁴ צה נמי שלא אכיל דאי לא פשיטא שאם חייב אלא
אחת חלה ליה נמי למזירות באכילה וכפליה: דבגין דמתופא יומא יתירא. כלומר דכשנאמר הרריני נזיר למחר יש במשמעות דבריו שימנה מיום מתרה
ואילן ל' יום נמנא שנחמיר מחמת נדר שני יום אי' מוסקף על מזירות ראשונה וכיון דק"ל במסכת נזיר⁵ דהאומר הרריני נזיר יום זה בלבד מונה שלשים
אף זה כיון שנחמיר מחמת נדרו שני למנות יום אחד מוסקף על מזירות ראשונה על כרחו מונה ל': ושמואל אמר אפי' הרריני נזיר היום הרריני נזיר
היום. מזירות חלה על מזירות דמשמע ליה דמנזיר להר נפקא לן דכ"ל⁶ האי גוונא מונה שמי מזירות: לרב הונא ארדתני אין שבעה בתוך שבעה
צ"עני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר. וא"ל ולשמואל נמי מי ניתא הא לדידיה נמי הוא ליה לפלוג ולמיתני אין נדר בתוך נדר ומשכחת לה
באומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה שאינו חייב אלא אחת דהא במתני' לא תנן יש נדר בתוך נדר אלא למנות שמים כדפרי' וכיון שכן
לשמואל גופיה⁷ מצי לפלוג צדד גופיה ו"ל דכי מקשי לרצ הונא ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר לא מקשי לומר אדמפלוג צ"ל נדר לשבעה
לפלוג צדד גופיה כדכר כל לפלוג וליתני צדדיה שצ"ס דאי הכי מקשינן לשמואל נמי מקשי דכפרישית אלא כי האי גוונא לא מקשינן דלא
קשיא כלל דתנא לאחור צדדים מצטעוות⁸ קאי ומש"ה צעי למחני חומרא דאכיל צדד מצטעוות לענין נדר בתוך נדר הלכך לא שייך
לאקשוי

והדר אמר הרריני נזיר אלו ל' יום (דהוי' דצדדין) לשמואל כמו (ב) היום, מכל מקום י"ל דשאי מזירות האילו וזית ליה קיטואת שלשים יום יס לנו לומר שכל להסוף שלשים יום חדשים ולכן שייך שפיר לממזר דחייב מזירות על מזירות מעשה
זו אחר זו כדפרישית, אלא גבי נדר דקונם דלית ליה (קיטואת) אלא לפי מה שמפרש האדם (נמי) (לפ"י) אפילו כי אמר ככר זה עלי קונם היום אינו אסור אלא איסור היום וכי הדר אמר וזמנא אחרת קונם ככר זה היום, אין לנו לתלות דאפילו
לאסור ולאוסוף למחר כיון (דמהיום) (דהיום) משמע הלכך לא שייך לממזר נדר חל על נדר ולהסוף נדר אחר כמו נזירות כדפרישית, ולאזני יום גופיה נמי אין לנו שחיל נדר על נדר ולחייב דמזר קאמר, דלפ"י איסור חל על איסור ואפילו
במזירות אין איסור חל על איסור: הרריני נזיר אם אכיל וכו' אמר הרריני נזיר. ה"ה דהוי מצי למחני הרריני נזיר בלא שום תנאי אלא אורחא דמילתא קאמר שום נדר לומר מחמת שום נדר כיאלא בזה שמפרשין צו לטול הוא אינו נזיר אלא יאכל.
ועוד י"ל דלגב דנצי' ל' לאדכורי אכילה גבי שבעה נקטיה נמי גבי מזירות, וכן פרי"י: וצ"ע: (בבלי נדרים, ר"ה וצ"ע):

בז א מיי פ"ה מהל'
שבעה הלכה זו סמך
לאין רמז עוסק שם ס'
רמז עוסק ד'
בז א מיי פ"ה מהל'
מזירות הלכה זו סמך
לאין רמז עוסק שם ס'
רמז עוסק א וסוף ג וסמן
רמז עוסק ד'
בז א מיי פ"ה מהל'
מזירות הלכה זו סמך
לאין רמז עוסק שם ס'
רמז עוסק א וסוף ג וסמן
רמז עוסק ד'
בז א מיי פ"ה מהל'
מזירות הלכה זו סמך
לאין רמז עוסק שם ס'
רמז עוסק א וסוף ג וסמן
רמז עוסק ד':

תורה אור השלם
(א) או נפש כי השבע
לכבא בשפתיים להרע
או להיטיב לכל אשר
יבא האדם בשבעה
ונקלם מלפני יהוה ידע
ואיש לא יחמיר מאד:
(ובקרא ד' ד')

הוספות

חד למפטריה מקרבן
שבעה וחד
למפטריה בלאו
דשבעה. מלך יחל
למחר אם מיכל דברו
ומקיים המנהג אכל מ"מ
אילו פטור משבעה
דנשבע לטעם המנהג אלא
לוקה עליו משום שול
דמנא פ"ג דשבעות (דף
כט:). יש נדר בתוך
נדר. דמפרש ואזיל במז
הכי דאמר הרריני נזיר
הריני נזיר. וא"ל פתח
נדר דמשמע קונם וס'ס'
במזירות. וי"ל דמזירות נמי
איירי נדר דכתיב (במדבר
ו) למחר נדר נזיר. אבל
(קס"ה) אמאי שכן
סמך נדר ופתח סה, וי"ל
משום דנדרים לא משכחת
לענין נזיר. נדר אמר
ככר זה עלי קונם ככר זה
עלי קונם לא חיל דלפ"י
איסור חל על האיסור. ואף
במזירות דקאמר דמזירות
חל על מזירות לאו לחייב
מזירות בזה ל' יום אלא
לענין עשיה שמי מזירות זו
אחר זו, דבשלא חלה
במזירות שייך לממזר
בשארם צ"ל פעמים הרריני
נזיר היום הרריני נזיר היום
שחל למחר שלשים שני
שלשים יום, משמע שלשים
דהוי השתא בלאו [אמר]
שלשים יום שני פעמים.
ואפילו אמר דלפ"י אם
אמר הרריני נזיר ל' יום

הודפס מאתר אוצר החכמה

נדרים דף יז

כל כנויי פרק ראשון נדרים

17

עין משפט

נר מצודה

בן א מ"י פ"ח מהל'
 נדירות הל' ב סמג
 עשין קס:
 בן ב מ"י סס פ"ב הל' י
 סמג לאחין רנ:
 יז ג מ"י פ"א מהל' נדרים
 הל' כג סמג לאחין רמב
 טוש"ע י"ד סי' ר"ו סעי' א:

ליקומי רש"י

[illegible]

תוספות

וְכִי יִנָּחַץ עַל אֶחָד
 מֵהֶם לְשׁוֹן יָצָא. וְכִי
 יִשֶּׁה לְעֵינָי שְׂמֹנֶה
 קִרְבָּנוֹת הַשָּׁחַל וְעוֹלֵה
 שְׂלֵמִים וְיֵאָזַל לְעֵינָי וְלִפְנֵי
 מִזְבֵּחַ יִזָּח וְלֹא יִשְׁכַּח
 שֶׁשֶּׁסֶּה עַל הַתֵּלָר. וְכִי
 אֵפֶיז חֲדָשִׁיו וְדָרָן
 אֵפֶיז יִסְרִיב בְּדָרָה. וְכִי
 יִזָּח מִמֶּחֶלֶת הַיָּד לִפְנֵי
 קִרְבָּן: וְכִי חָלַב
 לְשִׁפְפֵי קִרְבָּן. וְכִי
 [כִּי] שֶׁכָּחַל לֹא לְהַחֲלֵל
 יִזָּח לֹא לְפִסְהֵי קִרְבָּן וְלִכֹּחַ
 עַל הַתֵּלָר: וְכִי
 הַחֲמָל הַחֲמָל תִּתְחַמֵּץ
 לִי הַחֲמָל כִּלְכֵּל שֶׁלֹּא
 תִּשְׁחָל. וְכִי יִקְרַע אֶת
 אֲחָז [כִּי] אֲשֶׁרֶץ קִרְבָּן
 לְקִרְבָּן יִשְׁחָל לְדִמְיוֹת כִּלְכֵּל
 עַל הַתֵּלָר: וְכִי יִקְרַע
 שִׁירָא [כִּי] [כִּי]
 אֲשֶׁרֶץ [בְּדָרָה] אֲשֶׁרֶץ.
 דָּמִיר נִזָּח שֶׁרִי לֹא [כִּי]
 נִשְׁחָל יִשְׁחָל. וְכִי זֶה מִזְבֵּחַ
 לֹא לְכִלְכֵּל קִרְבָּנוֹת שֶׁשֶּׁסֶּה
 [כִּי] לְכִיזֵּי [שְׂמֹנֶה] נִזָּח.
 וְכִי וְלִכְלֵל אֲחָז אֶת כֹּסֶף
 בְּכֶסֶם אֶת שֶׁרִי עַל [כִּי] [כִּי]
 שֶׁכָּחַל יִשְׁחָל. וְכִי
 יִשְׁכַּח יִזָּח לֹא מִמֶּחֶלֶת
 מִן, לְדָרָן שְׂמֹנֶה מִן
 שִׁרְיָן. וְכִי לֹא יִתְחַמֵּץ
 גִּבִּי נִזָּח לְחֵלֶת מִן
 מִשְׁחָל [כִּי] לֹא שִׁרְיָן
 כִּי אֶת הַשְּׂמֹנֶה דָּמִיר
 שְׂמֹנֶה מִיֵּד וְכִי
 מִזְבֵּחַ נִזָּח עַל שֶׁסֶּה
 בְּדָרָה [כִּי] יִתְחַמֵּץ

קיצותא. ונזכרתי בן ימל
ומפר: רשע שמואל בן
אבון. וממר' מירוש' אבן
משמע דנלא שטיי אונל קא
רשע. **פ' שאני אובי' דף**
מודרני ממך שני למימר
דף קטן. קאמאר וזב' מודרני
מימך שער שטיי אונל ק' **דף**
מודרני ממך לא תודיע לא אבן
רישא. כלומר אם לא תודיע
בדיקא ולא תהקדים שטיי א' **דף**
דקאשני שני **דף** וזכר רשע
היינו רישא. מימך ממך
מדי. לזכר למספרך הייך
אונל ק' ד' שני מודרני ממך
א"א רבי חמדי מודרני

יְקִשְׁרִימָה לַחֲמִיכָה בְּקִדְשֵׁיהֶם. כְּדַמְכִי^צ וְכִפֵּר עֲלֵיהֶן הַהֵן וְטָהֲרָה וְאִכְלָלָה וְקִדְּשֵׁיהֶם מִזֶּה הָיָה כְּגֹן אֲכִילָה פִּסְחִים דְּהֶאֱסָה נְמִי מַחֲיִיבָא^י: רִיתִי בְּמִטָּה מְצִינוּ מִנְדִּירִים^ל. הָאֵל דְּלִקְשִׁי הֵכָא גְבִי הִפְרָה וְלֹא אִקְשִׁי לְעִיל גְבִי יְדֻדֹת הֵךְ פִּירְכָא^מ מִשּׁוּם יְדֻדֹת לְמַלְקוֹת נְמִי מִיִּתִּי לֵהוּ^נ וְאִין עֹשֵׁשִׁין מִן

היה"ל אצל גבי הסרה שייך למספר
מתימי צמה מתימי: משום דית' היה
קיצותא. הילכך דין הוא סיפר שלא
תאמער צמתו עולמית. וכי מימא כיון
לדמיוטא ציחא ליה קינותא נקס נמי
גדרים לנזירות ונימא סמס נדרים
שגששים יום לימא דלשון נדר כולל
נדרי הקדש ונדרי אסור ויזין דנדר
הקדש ליה ליה קינותא שהמקדש
צממה למזבח קדשה עולמית נדרי
אסור נדר כמותייה דמספר דמי
דאסור נדרים להדדי: בבבולן עד
שיאמרו שאני אויב. צבולן דהיינו
מודרני מופרשי מרוחקי דמתני' עד
שיאמרו וכו'. כלומר דמתני' חדל קמתי
ועשאי אוכל אמודרני מופרשי קאי דאי
לאו הכי לא משמע אסור כלל ואפי'
עדי שמיזי מוכח לא הוי: ב' מיתבי
מודר אני ממך וכו'. בשלמא מתני'
לא קשיא עליה דשמואל דכיון דלא
מתני' בה אלא חד אסור איכל למימר
דסיפא פירושא דרישא אצל צרימא
דקמתי אסור אסור משמע ליה דמילי
מעיל קמתי דאי לא לא לימא אסור
עדי ספא. ומתוך ה' קצ' דילא ומשאי
שייך למימתי אסור צאמנע דצביו.
ולקמן פריך א"כ אסור דסיפא למה
לי ויזין הוא דליקשי ליה הכי מיד
אלא דעדיפא מימיה מקשה ליה לפוס
סבכר דמקשה: והתניא איפכא.
צרימא לאו סיפא דצרימא
דלעיל הוא דא"כ הוה ליה למימר

ויהא קמני קיסא: מוורדי מוכד וכו' הרי זה אסור. וליכא למימר
דקיסא פירושא דרישא וכו' קמני דומא דלידך דבשמיא אוכל לך
ליכא מאד פלגי דמיסמך: תני הכי ובבר אבא. כלומר קמני' לא
מיסמך: אי הכי היינו רישא. לאו רישא אמר קאמר אלף כיון ד'
הכי פירושא לך אמרת בשמא דבמורדי בלחוד אסור משום' ש' ש'
וכד' קמני ואע"ג דלידך חנא לא חש דנטעי בשיי האי מנא רחא
למימני למימני כלידך חנא וטפי' שייך למימני דמ' מלממני וכבר א'
אלף ה"ק שבואה. דודאי שמואל גופיה מורה הכך מתמימא מילי
מילי מילי קמני הכי מי בחד אסור' דלא שו' דבמורדי מתוך שמיס'
אסור אסור ומשמע שפיר כל זה אחד דמימא אלף מתני' אי מילי מילי נ'
נמנמא. ומאי' קאמר דלא דינא אלף בלחוד בנמני נמי שאני
סבבא דמקשה דמימני מילי מילי קמני הכי קאמר שאני אוכל לך א'
וואל אי בנמני' קמני לה גבי ידוא ואל דלא אמר קונס דילמא דלא'
דלמימנא קאמר איני מצי לישנא אוכל לך אוכל לך הוה ליה
משמע שהוא מוכיר החפץ דהיינו מה שיאכל וכי האי גוונא שייך בנמני'
למלאך דגרס קאמי צי"ח קשוי דלא לא הוכיר קונס ימא דיד הוה
בשבהוכיר שאני נדר הוה ואל אי הוכי מי ליה גבי ידוא. לך לומר ל'
שאני דהוה מיסר נפשיה חפצא הוה ליה די לגדר ואל דדר גמור דנדר

שואם גילח על אחת משי
חטאת ושלמים כדכתיב ו
תמים וגו' (צמדנר ו) ואס
חידוש משא"כ בשאר קרבנ

6 וְאִם גִּילַח עַל אַחַת מִשְׁלֹשֶׁת; צֵא לֹא לַעֲבֹד
 עֲלֶיהָ בְּבֶל תֵּאָחֵז קִמְלָה וְאִיבִיעִית אִימָא מֵאִי
 חֲדוּשִׁיהָ מִשּׁוּם דְּלֹא מִתְפִּיסוּ בְּגֵדָה וְהָא דְקָא
 קִשְׂיָא לָךְ חֲטָאת חֲלָב חֲטָאת חֲלָב קִאֲתִיָּא
 לְכַפֵּרָה חֲטָאת נֹזֵיז לְמֵאִי אֲתִיָּא • וְהִנֵּה חֲטָאת
 יוֹלֶדֶת דְּלֹא אֲתִיָּא לְכַפֵּרָה וְעֵבֶר עֲלָה מִשּׁוּם
 בֶּל תֵּאָחֵז הִהִיא קָא שְׂרִיא לָהּ לְמִיכָל בְּקִדְשִׁי
 אִמְר מִר וְמָה נִגְדִים הָאֵב מִיפֵּר נִגְדִי בְּתו
 וְבַעַל מִיפֵּר נִגְדִי אִשְׁתוּ אֵפֶּן נִזְיוֹת 2 הָאֵב מִיפֵּר
 נִזְיוֹת בְּתו וְבַעַל מִיפֵּר נִזְיוֹת אִשְׁתוּ לְמָה לִּי
 הִיקְשָׁא תִּיתִי בְּמָה מִצִּינוּ מִנְּגִדִים דִּילְמָא גְבִי
 נִגְדִים הוּא דְּמִיפֵּר • מִשּׁוּם דְּלֹא אִית לִיה
 קִצּוֹתָא אֲבָל גְּבִי נִזְיוֹת רֵאִית לִיה קִצּוֹתָא
 7 דִּסְתָם נִזְיוֹת לִי יוֹם אִימָא לֹא קִמְלָה: הָאִמְר
 לְחִבְרִי מוֹדֵר אֲנִי וְכו': אִמְר שְׁמוּאֵל 1 בְּכֹלֵן
 עַד שִׁיאֲמַר שְׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שְׁאֲנִי טוּעֵם לָךְ
 מִיִּתְבִּי מוֹדֵר אֲנִי מִמֶּךָ מוֹפְרֵשְׁנִי מִמֶּךָ
 מִרוּחְקִי מִמֶּךָ הִ"ו אֲסוּר שְׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שְׁאֲנִי
 טוּעֵם לָךְ הִ"ו אֲסוּר הִכִּי קִתְּנִי בְד"א בְּאוֹמֵר
 שְׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שְׁאֲנִי טוּעֵם לָךְ וְהִתְנִיָּא אוֹיְכָא
 שְׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שְׁאֲנִי טוּעֵם מִמֶּךָ אֲסוּר מוֹדֵרִנִי
 מִמֶּךָ וּמוֹפְרֵשְׁנִי מִמֶּךָ מִרוּחְקִי מִמֶּךָ הִ"ו אֲסוּר
 תְּנִי הִכִּי וְכִבֵּר אֲמֵר מוֹדֵרִנִי אִי הִכִּי הִיִּינוּ רִישָׁא
 8 • וְעוֹד 2 אֲסוּר אֲסוּר ל"ל לְמִתְנִי אֵלָא אֲמֵר 6
 שְׁמוּאֵל טַעְמָא דְּאִמְר שְׁאֲנִי אוֹכֵל לָךְ שְׁאֲנִי
 טוּעֵם לָךְ הוּא דְּאֲסוּר 9 וְחִבְרִי מוֹתֵר

[illegible]

אחריא יבפרה. ועל אחור כפרה
מנוח (ה"ק) כדכתיב [מנחם] שם [גן] ואלי
מנחם. וזהו חסד מנחם ואלו דוקא וזה
ענין ד' מדרס דלח חסד קיטולא ואלו קנע
גבלה: **שמיני אובד** פ"ד ב' הלכות פ'
ענין שישארו שמיני אובד פ"ד ב' ב'
חסד שמיני אובד פ"ד א' ואלו ענינים
מדרס דרשבא לאמשינען קיטולא חסד מנחם
מנחמה פ"ד פ"ד מנחם דקמח ד' ד'
קמח ויחזיקו סיסא וכלל דבריהם א'
אובד פ"ד דוקא לשמיני וכלל מדרס
אובד שמיני אובד ויחזיקו סיסא:
מנחמה ויחזיקו סיסא וכלל דבריהם א'
מנחם ויחזיקו סיסא וכלל דבריהם א'
מנחם ויחזיקו סיסא וכלל דבריהם א'

תן. לדור חייב שלם קרבות עולה
 יב את קרנו לה' כבש בן שמו
 הציא אלה חטאת מגלת עלי והיינו
 ולהי אומא אינו עובר צבל תחאר
 קמלי' איהא מאי הירושלמי דאין
 תפסו' בנדר. כאלמנין לעיל דאי
 אמר הרי עלי חטאת נזיר לא מתפס
 ליה: אתאי כפורה. דהאי גרין
 כפרה משום חלז שאלכ ומין לכפרה
 לא אחי קאי צבל תחאר אצל נזיר
 קא עבד סוס חטא לדיעבי עבד:
 ותיי בכה מצינו. כגדלים אב

מישר: אבד גבי נזירות דאית ליה קיצוצא. לכיון דלא מיתסר אלא עד איתו ומן יתמח עד למזן ולא ליעבור ליה ק"א בשמע לן היקושא דההיקושא כיבא למיסר⁽⁷⁾ כמו צמה מצינו: אמר שמואל ברוך. כלל הוי דקמתי צמתי מודר אני ממך מופסמי ממך וכו' לא הוי דרש ועד שיאמר שאני אוכל לך לא מיתסר צאותו (6) דבר: הבי קתני. כלומר חסורי מיתסר: בפה דבריהם אמורים. דאסור כי אמר מודר אני צאומר גמי שאני אוכל לך: והתניא איפסא, דלא מצינן אמרנן דד"א: תני רבא, דהי קמי שאני אוכל לך ושאינו טועם וכבר אמר מעיקרא מודרני ממך אסור אצל אמר שאני אוכל לך כללד או מודרני ממך אינו אסור אלא כי אמר לתריויהו דהיינו נדר גמור: אי הבי היינו גמי רישא. דקמתי מודרני ממך צברייתא קמא: ועוד. אי הוי אמר כדסדרתא וימני אסור מיהי לך למיתני: א"א. הכי אמר שמואל טעמא דאמר גמי שאני אוכל לך הוא

[illegible][illegible]

מסורת הש"ס

עם הוספות

(א) נזיר כח: מה: זכנים
נה: מנחות ה: ערצין כל:]
(ב) נזיר ה: ושם נסמן:]
(ג) 'ע' חוס' מו"ק כג:
ד"ה ולשמחת וחוס'
עבורות לא: ד"ה אם כן:]
(ד) ב"ק סג: (ה) ויקרא
יב יח, (ו) פסחים צא:
חוליות ה: (ז) ע'
(ח) יב, (ט) ע"ש
מוד"ה אי הכי, (י) יבמות
צ ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) ריש"י ד"ה אמר
שמואל וכו' צאמו בדר
הס"ד:

גליון הש"ם

גמ' ודרי דאמרי
ליפדד דאמרי
מטוה לו טעמי
פסעו יתר טעמי
אין ויטעו ויטעו
אומריקע דעמאלט ווי אלע
[אנא] מהלך כיון אל
דינערט אלע אריינ
אומריקע אלע טעמאלט
אין אל טעמי
קוקען טעמאלט
אומריקע טעמאלט
וועמאלט אריינ [אנא]
מהלך אלע נגער דורשט
היסקעס וועמאלט
אין בייט זיין טעמאלט
וועמאלט זיין שייט
אין ארץ
פיראמורא. ווי קוקן
אין זיין זיין (אין
[אנא]) שם ווער אמר
אמור. פ"ח
נגערט אלע זיין
הרדן
אין במה מצירי
דירות
מיוס
פיראמור. ווי קוקן
אין זיין זיין
אין
וועמאלט זיין
מאל זיין מאל
מיוס

הגהות מהר"ב

רעזשומע

[א] בחר"ן ד"ה תיתי
במה מצינו וכו'. נ"ב
מבאר דמידי דאחי ממה
מצינו אין לוקח עליו דגם
זה אמרין אין עושקין מן
הדק וכדומי נסחפון
זה המשנה למלך
והאחרונים הצאים אחריו:

פירוש הרא"ש

[illegible]

הגהות וציורים

שהוא ר"ת לקרבן חידו ובאמת ר"ת הוא לקרבן וילדת וחסד ג"כ תבת לא כדבריהם של"ו ע"ש). ועיין גלח"ט
ובתפילת חידו תיבה אמאי אצטרודי וקראש לקרבן נידר הוא איתא בכלל ש"ר במאות: [ט] ע"י חסד
ונוקם כל האחר, אמר אני בקרבתני נידר לאו מצוה שצוהו בין לא שידר כל האחר: [כ] ע"י חסד
וידרם שגמיה ומסר גיורת התוס'. וע"ש באה"מ: [כ] משמע שהיה לפניהם הגיוסא במי והא קתני סיפא. ועי'
בכפ"י הרא"ש: [א] ס"א נמח מכאן ועד סוד' (הג"ש): [מ] תיבת "אביר", תיבת "זכר" כסמךין נמחקת (הפ"י):
[נ] צ"ל אבתריהו (הר"ש). ע"ש

[ח] אלא הכי קאמר שמואל כציל (הגייט. וכיזי ברוין:) [ג] הוא דהוא אסור (מייזי:) [ג] ולא לייבער פאר
 דהרהר כציל (הגייט. תיבות לייבער אל כייז ברוין:) [ד] ציל דעפני (פאכט:) [ט] אסור אסוריו כציל
 (מייזי:) [י] דשבעה דיו מטר (מייזי:) [יא] בזהשש [יב] אסור אסוריו כציל (הגייט. שטאט דער
 עלוי דהייבא קרובות נזיר דמכר הוי נזיר ממלא חייב דהייבא קרבן. ודכא אל שייך דלמסדר חידוש
 דהומרא. אסורין גותן קז ששהי [אורחן] דהתמיס גזר. דהתמסותו שייז ביה פז תאחר אבל איך
 [ט] אמאי לא אשדדו דקעסט פאטאט פאטאט. כציל. ודהוי כחול פניו דהמטס ביה לקיי דהוי סבור

ככל נזירות דעלמא רק דהשתא צעל מיפר מיגו גיזי מכאן ולהבא או דאפשר דזה ג"כ לא מצי צעל לעשות להפסיק צאמנע הנזירות דכיון דחלה על יום אחד תו מתפשטת על כל שלשים יום ולא עדיף כח צעל להפסיק צאמנע הנזירות מה שאין בכח הנודר צעלמו לכן אם לא יעקור למפרע תו תהי' להבא צענוי שלא לשנות יין עד גמר הנזירות לכן מיעקר עקר כאלו נחבטלה למפרע אף שלא ברזונה, ופשיט דהגם דהנודר גופיה שאומר הריני נזיר יום אחד מתפשט על כל ל' יום זה דוקא התם שאם לא תחול הנזירות רק על יום אחד אינה נזירות כלל דאין נזירות פחות מל' יום אבל אחרי שחלה כדין ורק הצעל מיפר שפיר מצי לגזו מכאן ולהבא וכמו צקונס כללי לבר פדא דסבר דלא פקע בכדי וכמוש"פ ר"ן בשם רבינו יונה (נדף כ"ט מנדרים) ואפ"ה צעל מצי מיפר ולכן מציא כולו צרייתות ומשניות דנזירות דרק בזה מספקא ליה ודו"ק:

ובזה יתפרש דברי הגמ' בנדרים (דף ד') למה לי היקשא כו' דילמא גבי נדרים הוא דמיפר משום דלא אית ליה קינותא אבל גבי נזירות דאית ליה קינותא דקתם נזירות שלשים יום אימא לא [מצי צעל ואז להפסיק קמ"ל, צמזון חדש כן בנדרים שפיר מצי לגזו צאמנע מכאן ולהבא דגם הנודר צעלמו מצי ליתן קצבה לנדרו רק יום אחד כפי רצונו אבל בנזירות דהנודר צעלמו אינו יכול לקבל נזירות פחותה משלשים יום קד"א דהם לא יוכלו לגזו מכאן ולהבא דכיון דחלה תו מתפשטת גם עד גמרה ולעקור למפרע לא מצי קמ"ל דמפירין וזה נכון, ועייין הגהות תשצ"ץ הקטן סימן ת"י ודו"ק. ובה רצייתי לפרש דברי הגמ' נדרים (דף ע') דצעי קיים לשעה מי מצי מיפר אח"כ ופשיט מהא דאמר בנדרה צמיר ושמע צעלה ואמר ואני אינו יכול להפר נימא דאיהו קיים לנדרה רק לשעה ובה מתפס נזירותו ולאח"י מצי מיפר שלה ומשני קסבר כל האומר ואני כמ"ד קיים ליכי לעולם דמי, דנראה דוקא בנזירות דכיון שקיים לשעה את נזירותה הוי כאומר הרי את נזירה לשעה והוי כנודר עצמו שאמר הריני נזיר שעה דנזירותו מתפשטת שלשים יום דודאי באז המדיר צנו בנזירות שעה הוי נזיר שלשים יום כן בשהקים צעל לשעה הויא נזיר שלשים יום דמתפשט ההקמה אבל בכל נדרים דעלמא כי מתפס בנדרה אינו רק קיום

לשעה וכמו הנודר לשעה. אבל רצינו כתב צמפורש איפכא לקמן פי"ג הי"א שצכל נדרים שהתפס עצמו בנדרה הוי כאומר קיים לעולם ותו לא מצי למיפר יעו"ש ודו"ק:

הלכה בא נדרה אשתו כו':

הנה צהקמה פשיטא דצטעות לא הוי כלום ויכול לחזור אח"כ ולהפר כיון דנשאלין על ההקם דשאלה משוי כעין טעות כש"כ דטעות מעיקרא לא חל כלל רק בהפרה דאין נשאלין על ההפר צעי למילף מקרא ודו"ק ועייין ר"ן:

פרק יג

הלכה ז המפיר נדרי אשתו צריך להוציא בשפתיו:

הנה צירושלמי פרק מי שחמו צהך דבדקין את מי שנשתתק נכתוב גט לאשתך והוא אומר אין לאימך והוא אומר לאו לאשתך והוא אומר אין לאחותך והוא אומר לאו אף צעדיות כן כו'. [פירוש שבדקין אותו צהרכנה לענין עדות ג' פעמים] אף בנדרים כן, פירוש שמפיר נדרי אשתו נשתתק ואמרו לו אתה מפיר נדרי אשתך ואומר אין אתה מפיר נדרי אמך ואומר לאו דאע"ג דהפיר צצנו אינו מופר הכא צהרכנה מהני. אולם אפשר לפרש דברי הירושלמי דסבר דאדם מפיר ע"י שליח א"כ שואלים אותו מפיר נדרי אשתך והוא משיב הן. וז"צ צפירוש הירושלמי והמפרשים לא דקו בזה צמחכ"ת ודו"ק:

הלכה ח האומר לאשתו או לבתו כל הנדרים שתדורי כו':

הנה צמשנה לא מזכר רק האומר לאשתו וכן קראי דדריש צספרי או מאישה יקימנו או מנדריה עליה נדרים שהן עליה כו' הכל צצעל. ונראה כי הוא מושכל, דצפרק המגרש אמר לא מצאנו זה אוסר וזה מתיר ופריך והרי הפרה ומשני דכל הנודרת ע"ד צעלה היא נודרת ולפ"ז ע"כ צהפרת אצ ג"כ על דעת אציה היא נודרת ולפ"ז הגם דזה חוק מחוקי התורה מכל מקום יש טעם מפני שנודרת ע"ד אציה וצעלה וכמוש"כ הר"ן ע"ג. ונחזון דצהפרת צעל חזינא דרמנא לא חילקה ונתנה כח ההפרה לצעל אף צמקום

שאלות ותשובות הרמ"א קבה

198

אשה ואמרינן דנענש יחושע שלא אי ליש בן דביטל ישראל מפדים ורבים ולא נענש על שביטל קרבן הסמיד. ועוד אי אומר דאפשר דלא הוי מהני הכניסה גבי כ"ג בלא ביאה וביו"כ אסור חטמים המעט ולא מקרי וכפר בעדו ובעד בית עד דכניס לה לגמרי וחדע דהא אין שבות במקדש וכדאמרי בסדיו בירושלמי על דבר זה וס"ל דמקדשין ביו"כ משום דאין שבות במקדש וא"כ מאי שניא הכניסה וכן סתירו כמה שבותים דרבנן במקדש כדאיתא סוף עירובין ומטילים עשיית של ברזל לחוך המקום ביום הכפורים וכו' ויחד קרוב לאיסור דאורייתא מהכנסה לחופה אלא ש"מ דס"ל לגמרא דידן דלא מקרי ביתו רק לאחר הכניסה לגמרי עם החטמים וכו' לא שייך ביו"כ. ואע"ג דלפי בירושלמי אינו כן דהא ס"ל דמקדשין ביו"כ הא בלאו הכי פליג אנגמרא דידן בדברים אלו כדאיתא התם וכתבו ב' בסדיו בתוס' פ"ק דיומא ועוד י"ל דעריחא מילתא לכנוס אשה ביו"כ שלא יסיח דעמו מעבודה (וישנה ע"מנו בענין כניסת אשה ביו"כ) שהרי הוי מקרימין עבודה יו"כ לטבוחה שאר ימים משום חולשה דכ"ג כדאיתא בסדר יומא כ"ג להסיח דעמו בכניסת אשה ולכן אין ראיית הסמ"ג מוכרחת, ומס' לי לסאריך פוק חזי מה ע"ה דבר בכל מקום ובפרט בעירו אשר יש בה קיבוץ עם ח"ל ולפעמים עושים ה' או ו' חופות ביום אחד ונמשכים עד הלילה ואין פוגה פס ומפאף ומס' לי בחתילה הלילה או שעה או ב' בלילה דאין לחלק בין קבלו שבת בענין ברכו או לא דאין חלוי בקבלתם להקל דשבת מעלמו קבעה משחשיכה כדאיתא פרק ערבי פסחים לענין קדוש ומעשר, אלא האמת שדורך הבעה מביא להקל בדברים אלו שאין אלא איסור דרבנן ובמקום הדחק לא גזרו. ובהא נחיתא ובהא סליקא דודאי יש להחמיר להיות זריזין קודם השבת שלא יבוא לידי קר, אבל אם כבר נעשה מה שאפשר לעשות ונעדרה השעה עד שחשיכה ויש לחוש לפירוד היוז או לבית הבחול וכו' וכו' אז הסומך להקל לא הפסיד ויתענג לשלום בעונג שבת אח"כ ויכולה המנהל לכפר עליו אם כוונתו לש"ס ושלו. נאום משה בן לא"ה מורי ה"ר ישראל זל"ה נקרא משה איסרלש מקראקא :

קבו שלום זה חדש ימים כחצתי לאדוני : ע"ד חלוק לשמות שבעה רבוב לשון ארמית וקלח לשון הקדש וסיה דעתי בזה כי הארמית לא יחשב לשון אחר כי הוא לשון הקדש משום ע"ד בעל הכח"י. וכחצתי עוד שגם הארמי משתמש בהרבה מקומות בלשון הקדש וכבאחי דמות ראיה מלשון נתינה המהורגם בארמי יחינה ועס כל זה כשהוא בלשון עמיד תרגומו בלשון הקדש כאשר יראה אדם בפסוק ויתן לך האלהים ובפסוק חתנו ערי הלויים הרי לפנינו שאפילו במקום שיש לארמי לשון מיוחד מ"מ משתמש בלשון הקדש וישוב זה בשאלה שלנו לא נפלאה היא ולא רחוקה : ע"ד האחרונים המורכבים בלימודי זיל קרי כי רב הוא בארצנו שלא ללכת בו אפילו ע"י הדחק ומפי הגאון א"ה ז"ל שמעתי כי פעם אחת קרס מקרה בפדוואה שלא היה לכל הקהל כ"ה אחריו אחד ויהי כאשר שלחו אותו מקהל האשכנזים לקהל הסלעונים פגעו בשעודנע"ו באיש המביא אותו וגזלוהו ממנו ופדלוהו מהם בדמים יקרים ולא ראו ללכת במורכבים אשר רבו כמו רבו בכל בתי השרים והמורכבים הגדלים במדינות אלו נכרים וידועים אלינו אבל ממחוז פולין באים אחרונים אשר אהנו מסופקים בזה ושנה זו רוב האחרונים שלנו היו ממחוז הסוד. ואי כותב למכ"ה ג' סימנים אשר תוכל להכיר בהם המורכבים הגדלים בארצנו כי מפולגיה לא יוכלו לבא אליהם כי רב מהם הדך : הסימן הא' הוא כי המורכבים הם חלקים ולאחרונים בלעזות קטנות בכל גופם וגובה להם : הב' כי המורכבים העוקן בולע ועוקן האחרון שוקע :

לידי ביטול היוזג ולסמוך על ר"ת המיקל בדבר וכאשר נחבאר. אמנם רבים קמים עלי וסליקו רעיוני עלי צאלי יש לחלק בין קידושין לכניסה לחופה דאפשר שהוא לכ"ע אסור דהא קודם אוחה לכמה דברים שהאשה נקנית להם והוי כקונה קנין בשבת שהוא אסור לכתחילה לכ"ע. וכן נמלא בדברי הגאון המחבר הגדול ספר ב"י בטור או"ח סי' של"ח ס"ל דכתב דאסור לכנסה אף לדברי ר"ת וכתב דכן משמע מדברי הגאון מיימוני והכלבו וסר"ן פרק משילין. והנה אפ"פ שאין הכרח בדברי הגאון ס"ל דמשמע מדברי הפוסקים ס"ל שר"ת ס"ל הכי אלא שהסמ"ג הוסיף דבר זה מדעתו כמבואר בדברי הסמ"ג גם יש לדחות בקל דברי סר"ן כי לא יד לדבר מה כלל רק כתב והעתיק לשון החוס' ולא משמע מדבריו כלום מדבר זה כמבואר למשכיל בדבריו מ"מ נכון להסיר מעלי חלונות הגאון שהיה לחוש לדבריו להחמיר גם כי הסמ"ג כתב כן בפירושו. ואומר דהא כי באמת קולא זו חומרא היא כאשר נחבאר שהיה לחוש לכמה קלקולים אם היו מעכבים הגיוסיון, שנית כי מן החוספות והסמ"ג מראה כהדיא שאין מחולקין כלל בין קדושין לכניסה לחופה, וס"ל הסמ"ג והס"א דאין מקדשין מוקי לה פרק משילין כשים לו אשה ובנים משמע אם אין לו שרי וקלח משמע בירושלמי דיומא פ"ק דכלל ענין אסור לקדש דמפרש טעמא דאין מקדשין משום דנמלא כקונה קנין בשבת והדר מסיק א"ר מנא דהא אמרה הלין דכניסין ארמלין לריך לכנסן מבט"י שלא יבא כקונה קנין בשבת, ומיהו הסוד נמי איבא לאוקמא כשים לו אשה ובנים עכ"ל. ובסגנון זה כתבו החוספות ומדמוקי לה כשים לו אשה ובנים ה"ה איסור הכניסה שלומד משם שאמר דהא אמרה הלין דכנסין כ' נמי אינו אלא כשים לו אשה ובנים דדיו לבא מן הדין לסיות כדון א"כ ש"מ שאינו אסור הכניסה ג"כ אלא כשים לו אשה ובנים, ואדרבה אי יליף ק"ו דמה מושילין הקידושין לענין פריה ורביה בלא כניסה לחופה ואם הם מותרים משום פריה ורביה כל שכן הכניסה לחופה ע"מ דמהשתח חלם קיום המנהל משא"כ בקידושין בלא כניסה. ועוד דכבר כתבתי דלפי רוב הפוסקים נעם דגמרא דידן עיקר ולכן לא הביאו בדבריהם בירושלמי שמפרש טעם משום קנין ובאסור לכנוס ארמלין משום דס"ל דע"ס שמה יכתוב עיקר וזכו לא שייך גבי כניסה לחופה במקום שאין כותבין כחובה או במקום שכותבין כחובה לארסיה ואין איסור בדבר אלא הקידושין וכבר נחבאר שהקידושין מותרים ה"ה הכניסה לחופה. ואף אם נאמר דהנאות מיימוני והכלבו אסור כניסה לחופה מטעם בירושלמי מאחר שלא נראה כן מדברי הפוסקים המפורסמים אין להחמיר במקום שיש להקל כ"ש שגם בדבריהם אין הכרח כ"כ למענין בדבריהם. ועוד דמחוספא (דפרק משילין מוכח בסדיו דאין מחולקין בין כניסה לחופה לקידושין דאל"כ לא הוי מקשו מידי מהסיה דכ"ג דמתקנין לו אשה מערב יו"כ דהתם כניסה לחופה הוי כמ"ס הסמ"ג בעלמו וע"ס, ואף כי איני כדאי לחלוק על דברי הסמ"ג מ"מ מאחר שמתאחי און לי מדברי הפוסקים דלא ס"ל דבריו. ואמר שיש לדחות ראייתו כי זכו לשון הסמ"ג סוף ה' י"ט ואף מקדשין מוקי לה בתלמוד שלנו כשים לו אשה ובנים ומשמע דאין לו מותר לקדש. ומיהו נראה דאפילו אין לו בנים אסור לכנוס מהסיה דפ"ק דיומא דמלריך לכ"ג לכנוס ערב יום כפור ולגדרה על חגאי וכמה דוחקים דחקו התם ואם איתא היה יכול לומר מיד שתמות אשתו כדאמריה יבנום השנייה אלא ש"מ אסור לכנוס אפילו אין לו בנים דאם איתא דשרי בשביל פריה ורביה כ"ש הכא שיש לנו להחמיר משום שורר כפרה לכל ישראל עכ"ל. והנה איני אומר דיש לק"ו זה פרכא דאפשר דשאני מזה פריה ורביה שהיה מזה גדולה שאין מוכרים ס"מ לשום מזה בשולם כי אם ללמוד חורס ולישא

שאלות ותשובות הרמ"א קבו קבח

לשון הקודש **לא ומעלה**. יבוא נא דברך לחזמי אלי ואמר עמי בטונתו כי לא הבנתי דבריו אלה. גם כמעט שדחה אדוני הראיה שלי ממלח יתן ששם בחרנוס ככל לשון הקדש ואמר אדוני כי אין זה ראיה כי גם בשאר לשונות לפעמים מלות מלשון הקדש, רוצי הנורא לא הבנתי ראיה מהמלה אחת בחרנוס ששם ללשון הקדש אלא כה היו דברי כי מלת ויתן, יש לה תרגום מיוחד בלשון ארמי שתרנומו ויהב ואפי"ס כשכחא בא בלשון עמיד חמיד החרנוס ולשון הקודש שוין כו' וא"כ כבר הוסר ספק אדוני מעל חירולי זה. ויהי מה לא בחתי לקפח את אדוני ולהשיב על דבריו חלילה אבל מס אעשה כי מידי דברי עם אדוני שטעוים סתם לי וידעתי כי שערי התירושים לא נגעלו לפי אדוני וכל ר' לא חסם לים. נאום שארך שבוואל יהודה בן מור"ם פרו"א וצלה"ח:

קבח לדיוי לים כבר בחים שלום הוא אחיני שארי בגאון מסר"ר יהודה ש"ן וכל דיליה שלום. הגיעני כחיבת מעלתו ע"י הרן סבא אחמול כי יעבור וסיו לעת ערב ולאח הכוכבים הביאו אלי כמר שלמה משרת ליו סיני אשר הוא האמצעי בינינו בהגעת הכתבים ואני כותב ולא אוכל לדעת אם אוכל לשלחו ע"י הרן הסמוך כאשר כי אין הולכים בסדרן ביום מיוחד להם רק כאשר יבא האחד ילא השני ולא יכלתי להשיב עד כי בא אלי כחיבת מעלתו ומיד בעלות השחר ילא הרן השני ומ"מ לא עכבתי עמי ופתיחי מכל פסקי להשיב למעלתו: על אשר חסם עלי ושדא נרגא על חירולי בענין בעט שכחתי ליישב המכתב שאנו כותבין קחת לשונות בלשון הקדש כגון הרי את מותרת לכל אדם וכדומה לזה שהוא מעטם שאינו עיקר הנט כמו שבה בכתבי הראשון וכתב מעלתו שהוא משנה שלימה שהוא גופו של גט כו'. ואיני רואה שום קושיא ודוחק בזה כי אף שדא גופו של גט אין הלשון בעלמו מעכב וכן כתבו בספר הנוסח וסמך דכי בהדיא פרק כל הגט ו"ל והבטיג ר"ת לכתוב לשון זה בגט אבל בעופסי גיטין לא היה כתוב ומ"מ אין להוסיף לעז על גיטין הראשונים שהרי מאריכים לכתוב כמה לשונות בגט דחשוב כמו הרי את מותרת לכל אדם ע"כ, וכן הוא בסמ"ג הרי שהענין מעכב ולא הלשון בעלמו וכבר נכתב הענין בלשון ארמית להסבסבא לכל גבר דחלניין ואהא לא ימחה כו'. ועל כרחינו אנו לריכים לומר דמה שאמרו במשנה גופו של גט הרי את מותרת כו' לא בא לאפוקי דדוקא לשון זה אנו לריכים רק הענין, ובא לאפוקי מדר' יהודה דקאמר ודן די להוי לזי מנאי כו' דפליגי רבנן עליה כדמוכא בגמרא וא"כ אף הרמב"ם שכתב בפ"א גופו של גט הרי את מותרת כו' לא בא אלא לאפוקי מדר' יהודה דלא בשני ודן וכת"ש הר"ן פרק המגרש על דברי הרמב"ם וכתב אע"ג דבסדר הגט של הרמב"ם כתב ודן די להוי כו' היינו לכתחלה אבל לא בדיעבד, וכאן אני אומר על ענין הרי את מותרת לכל אדם דאינו מעכב כלל מאחר שכבר נכתב עניינו אלא שלכופרא דמלתא הכיגו ר"ת לכתוב כמו שמוכר בחוס' הג"ל וא"כ מ"ש מעלתו שהוא משנה שלימה שהוא גופו של גט לא ידעתי משנה זו, כי אין כוונת המשנה לבאן אס לריכין למכתב הלשון זה בעלמו או לא מאחר שכבר נכתב עניינו ואע"ג דנימוקי יוסף כתב פרק התשע שכלך דהכתיב ר"י לכותבו וכתב שס ע"ש לדבריו כל זה אינו אלא לכתחלה אבל אינו מעכב שיהא העיקר החורף, שידוע כי ר"י הוא בעל החוס' וכבר נתבאר מדריהם שאין מעכב א"כ על כרחינו לריכים לומר דדוקא לכתחלה קאמר. וכן נראה מדברי הטור סי' קכ"ו שכתב ונריך לכתוב ודן וכו' ולא הזכיר הרי את מותרת וכו'. כוף דבר איני רואה כלל בכל דברי הפוסקים שיעכב הרי את מותרת מאחר שכבר נכתב עניינו וכל דבריהם אינו אלא אס לריכים לכתבו לכתחילה אבל לא לעכב. אך זה לבד מלאחי הרמב"ן שכתבתי כמ"ש בסמ"ג **וסג**

סג' הוא כי סוף המורכב דהיינו סוף רחב והמכל שלו רב וסקליפה סחכונה קצרה ובחמרוג הוא לספק כי הקליפה רחבה והסוף קצר והוא כמעט יבש וסימנים אלו מובנהים אללנו. רע עלי המעשה אשר כתב לי אדוני בשם שארנו הגאון כמסר"ש י"ץ ששלח לשוני בשיר היחוד וגר במקומו שלא לאמרו על סמך מה שמלא כתוב בספר אחד ישן נושן נקרא קבח חמים כי האומר חרוז סובב את הכל ואחא בכל כו' הרי זה מחרף ומגדף ח"ו. ראיתי מעשה ומכרתי דברי הרמב"ם במוסר הבכוכים כי זה דרכם של רוב בני אדם כשהם מולאים דבר מה בספר ישן כפי רוב יושנו חגדל בו האמנחם אך לא חשבתי כזאת על חכם כמוהו ואני בעיני: לא מקובל ולא בן מקובל אכזי אבל יש לי פירוש על שיר היחוד ע"ד הקבלה לא פירוש טלל רק ראשי פרקים בו ידוע חכמת המחבר והשיר הוא קדש קדשים אלא כל בני עמנו. ומ"ש מכ"ח כי בחרנו זה נמשך לדעת הרמב"ם וא"ע ושאר החכמים לא הבנתי דעת אדוני באלה ודעתי בו אחד משהים או שסיתא כוונת המחבר סובב את הכל ע"ד שארז"ל הוא מקומו של עולם ואחא בכל כי כבודו מלא עולם ואין זה מה שחייב גשמיות בחק הכדל כאשר כתב הרמב"ם. ואפשר שלום כוונת מעכ"ח או סתם כוונת המחבר ע"ד הקבלה וקרא לעלות העלות ית' וית' סובב את כל ומלא את כל רמז למד קראוה כל ועליה ארז"ל במדרש נח סתם לאברהם אבינו וכו' וזה ידוע אפילו למחשילים בהכמה זו א"כ על מה יתאו. אדם חי על המחבר הזה קדוש יאמר לו כ"א חסרון השג: זו בדבריו הנעימים. ושלום ממני שארך, שבוואל יהודה קצנאילינבוגן:

קבו לשארי דבק כאח לי אחיני בגאון כמסר"ר משה י"ץ שלום. להיות הימים ימים דמפגרי כסון רבנן אמרתי הואיל ואפנה אשנה לכתוב לאדוני על אשר כתב אלי ליישב ספקו בדבר הגטין שלט הכתובים רובם בלשון ארמי וקאחא בלשון הקדש והוא לכאורה נגד דעת הרמב"ם שכתב מקאחו בלשון אחד ומקאחו בלשון אחר פסול. וסוין אדוני בזה כי לא דבר הרמב"ם אלא בדברים הריכים בחורף בעט אבל לא בדברים שאף אס לא כתבו לא עיכב כגון הרי את מותרת לכל אדם: אחי הגדול חירון זה דחוק הוא מאוד דמשנה שלימה ידענו גופו של גט הרי את מותרת וכו' ואע"ג דר' יהודה פליג ואמר ודן די להוי לזי וכו' ורבים מן האחרונים פסקו כר' יהודה סא הרמב"ן מן המחמירים וכתב שקרוב הוא לומר שאס בשאח תלא הואיל ולא כתב הרי את מותרת לכל אדם הואיל והוא גופו של גט ואף אס אמרנו לסבול דוחק זה לא הרווחנו בזה כלום דמה נאמר בזמן דכותב בשני ובשלישי ולא בחמין בהליחאי ובאלס. עוד תירץ אדוני דאפשר דלא פסל הרב אלא במחלס על מחלס גם בזה ראיתי חיוסא בדבר דא"כ צריך למות המלות ולא יפסול אלא בהיותם מחלס על מהלס וזהו ספק משמעות לשון מקאחו בלשון אחד וכו' וספור אשר ממנו מולא דין הרב חוכיה ספק זה הדעת ולא אחריר באלה כי ראיתי כי לא נתקדד דעת אדוני באלה. ואבא אל החירון סג' שאמרתי אני בזה כי לשון ארמי יחשב לשון הקודש גם הוא אלא שהוא לשון משושב וחכורי שדברי אלה סס דברי הכוזרי"ו אלא שאמרו על כוונת אחרת ואדוני נתקשה קחת ביישוב זה לאשר ראה בפוסקים שכתבו לענין ב' מקרא ואחד תרגום בלשון ארמי הוא דוקא לסיוחו יתן בסיני ולא תלה הדבר שהוא לשון הקדש משושב ואני שמעתי את דברי מכת"ר אלה ולא אבין כי דברים אלו נאמרו כפי אשר אני זוכר לאפוקי מאותם שאומרים שהקורא בפירוש"י ילא ידי תרגום ועל זה אמרו התרגום עדיף לפי שפי' התרגום יתן בסיני ואין יתלה הדבר במה שהתרגום הוא לשון הקודש משושב וכי מפני זה יש לו מעלותא על פירש"י שהוא

שאלות ותשובות הרמ"א קבח קבט

200

והר"ן פרק סמג"ה ואף זה לא החליט בענין רק כחזקת וקדוש
אני חומר שאם נשאל חלף וכו'. ומעשה נזכר לומר שגיטין
שלנו לכ"ט כשרים מעטם שכתבתי שאינו גופו של גט כשרי
מבואר ונלמד לדעתו מכל הפוסקים זולתי הרמב"ן שאינו
מסבך ואף להחליט יש נסגו שלא לכתבו והרמב"ן שהחמיר
אפשר דס"ל כהרמב"ד דחולק על הרמב"ם הפוסל מקלחו
בלשון זה ומקלחו בלשון אחר אבל הרמב"ם דפוסל ס"ל דאין
לשון הרי את מותרת מעכב. ולא יעמיד נגדי דברי הגאון
הקדמון שכתב ס' קכ"ו בטור דדעת הרמב"ם והרמב"ם
דביטול הרי את מותרת דאין דבריו מוכרחים כלל וכאשר
כתבתי כי הרמב"ם לא כתב בפ"א רק לשון המשנה כלומר
ור"ל ג"כ ענין הרי את מותרת ולאפוקי מדרבי יסוד
דבעינן ודן וכן הרא"ש לא כתב רק המשנה כלומר ומה
שכתבו בפוסק הגט אינו אלא דלכתוב יש לכתבו וכדברי
ר"ת וגם כי מן הטופס אינו ראוי כ"כ כשרי בל נוסח
הר"ף בטעות כמ"ס הקדמון בעלמו בשם הרשב"א והענין
ואדרבה מדברי הר"ן פרק סמג"ה מוכח דבטול הרמב"ם
לא היה כתוב הרי את מותרת וכן נראה מדברי הר"מ
דאל"כ היה טחב דין הוא דעת רבינו ויהי מסתייע מדברי
הרמב"ם כמו שהוא דרכו בכל מקום גם דברי הטור מוכיחים
לספק מדבריו ובאמת שאינו משגיח בדבריו. ובאמת שלדעתו זה
במקום שפי' הסלח אינו נראה כדבריו. ובאמת שלדעתו זה
החירוק הוא היותר אחיז ע"פ דין מכל מה שכתבו בזה
מאחר שאינו מעכב דיעבד אינו מעיקר הגט שאמרו בו
שם מקלחו בלשון אחר שהוא פסול ולא ידקדק מעלתו עלי
שכתבתי כבר כי כותבים לשון הרי את מותרת לשפחה
דמילתא א"פ שזריכין לכתבו להחליט מכל מקום מותר
שאינו מעכב וככתב ענינו כבר בגט שופרה בעלמא מקרי,
וכן כתב הקדמון לשון זה בעלמו על דברי ר"ת שהלוי
לכתבו להחליט וזהו המקור שהמליץ ענינו להחליט לכתבו
יענין מעכב בסי' קכ"ו וכדבריו. עוד חפס מעלתו עלי
ו"ל ואף אם נסבול דוחק זה לא הווינו דבר גמא נאמר
בזמן דכותבין בשני בשליש ולא כותבין בחייו וכו' ואני חס
על מעלתו בזה שיחשוב כי בזמן מעיקר הגט יחשב כי אף
שחז"ל חקנו זמן בניעין ואמרו גט שאין בו זמן פסול מ"מ
לא על פני הגט יחשב מאחר דאינו מן החורס ומלשונם
מוכח בן שאמרו חקנו זמן בניעין מכלל דגט וזמן ב' דברים
הם ואף כי בלשון בני אדם ככל נקרא גט וגם הטופס
מכללו מ"מ הרמב"ם שפוסל קלחו בלשון זה וקלחו בלשון
אחר ע"פ החוס' אפשר דאינו ר"ל אלא הדברים שהם גופו
של גט ופיקר החורף וכמו שכתבתי בראשונה ליישב המסג'
עוד כתב מעכ"ת על חירויי השני דלא פסק הרב רק במחל
על מחל וכו' וכתב מעלתו דא"כ אנו זריכים למנות המלות
וזהו הכיפוף לשון מקלחו בלשון אחר ומקלחו בלשון שי וכו'.
הם מעלתו מדקדק בלשוני אבל לא בענייני זה כי כתבתי
אבל כשרובו בלשון אחר ומקלחו בלשון שי אין זה קריי קלחו
וכו' כמו שכתבתי בראשונה וכוונתי היחס לומר כי בגטין
שלנו שרובו בלשון ארמי הרי הוא ככולו אף כי מקצת מלות
שבו הם בלשון הקודש כל זמן שאינו נחלק לשנים בשני לשונות
עד שיהא מחל על מחל וכל רוב שאינו יוכר כמחל על
מחל הוא בעיני זה אף שלא באו המלות במשקל ובמנין
מאחר שאינם ענין לא וכתב בלשון אחר והשני בלשון אחר
כל קבוע כמחל על מחל הוא אבל לא יפסול משום איזה
מלות שבו בלשון אחר כי אין זה נקרא קלחו בלשון אחר
לדעתו ודקדוק לשון הרמב"ם משמע בן שכתב אבל אם
היה מקצת בגט כתוב בלשון אחר ומקלחו בלשון אחר
פסול עכ"ל. לא אמר היה מקצת בגט כתוב בלשון אחר
והשאר בלשון אחר או שיאמר והאחר בלשון אחר אלא
דקדק ומקלחו בלשון אחר לסורות מה שכתבתי דסיני
להשום בין שני הלשונות אע"פ שאינו עין בעין מכל מקום

קבט אופן אחד בדרך קבלתי קונטרס מכתב"ד וסדרי
בו אדוני לתקן הספיקות שהתעורר בהירואו
על

שבידינו המיוחס לרש"י אינו מרש"י, וטעמו שהוא ראה פירוש כ"י על נביאים וכתוב עליו שהוא מר' יוסף קרא, והוא פירש"י דנביאים ממש והאריך בזה עכ"ד. ואני אומר שאין האמת כן. ופירש"י שבידינו על נביאים וכתובים ממקור קדוש חוצב מחכמתא דשלמה רבתי רש"י ז"ל, ומי יאמין לאשר כתוב בקובץ הנז' שכתב על הפירוש שהוא מר' יוסף קרא, ודילמא טעה וסבר שהוא מר' יוסף קרא והוא מרש"י או שרבי יוסף קרא העתיקו מרש"י והיה הפירוש ביתה יוסף והמעתיק מכתבתו סבר שהוא שלו.

הן אמת שאני כעת מסופק אם רבי יוסף קרא היה בימי רש"י או קודם לו, שרש"י מזכירו לפעמים. וכמדומה לי שראיתי שמזכירו בלשון זה וחברנו ר' יוסף קרא (כה). ואיך שיהיה נראה דאין לסמוך על מ"ש בפירוש הנזכר שכותב עליו שהוא מר' יוסף קרא. והעד שמפרש דברי הימים שהוא קדמון מאד מזכיר פירוש רש"י דמלכים והוא הפי' אשר בידנו. גם רבותינו בעלי התוספות לא במקום אחד וב' מקומות הזכירו פי' רש"י בנביאים כי אם במקומות הרבה, ומהם בסוכה סוף דף ה' ויבמות דף צ"ח ע"א ובסנהדרין דף פ"ט כתבו ופירש"י מאור הגולה בפירושי נביאים ע"ש, ומי כהתוס' הקודמין בזמן ויוצאי חלציו בקיאים בדברי רש"י כוונתיהו. וביבמות דף הנזכר הם דברי ר"י נכד בתו של רשב"י. גם רד"ק שהיה בסוף האלף החמישי מיחס הפירוש שבידינו לנביאים לרש"י ואין בזה ספק כלל.

פירוש מס' נדרים מדף כ"ב אינו פירוש רש"י. ובדפוס כתוב שהוא מפירוש רגמ"ה. ואף בדף כ"ה כתוב בדפוס ע"כ מפ"י רגמ"ה, מ"מ מדברי מרן בב"י בא"ח סימן

מאד בלשוננו שרמז כמה חידושים בשינויי אות. והבאים אחריו אמרו כל פירוש צרפחה השלך לאשפתא חוץ מפרש"ן דת"א ובן פורתא ר"ל חוץ מרש"י מפרש התורה ורבינו יוסף טוב עלם. כ"כ הרב משה ן' דאנון מפורטוגאל תלמיד הגאון מהר"י אבוהב בכלליו כ"י.

רש"י פירש תנ"ך אך פירוש דברי הימים אינו מרש"י כדכתיבנא בעניותין בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ד, ודלא כקורא הדורות דף ח' ודף ט'. והתוספות ביומא דף ט' ע"א כתבו וה"ר יעקב בש"ה ז"ל בשם רב יקותיאל הלוי מוירמישא דעזריה לא היה בימי שלמה. ושוב מצאתי כן בפ"י ד"ה שפירשו תלמידי רב סעדי' עכ"ל. וכן הוא בפ"י ד"ה א' סימן ה' שבידינו. ובסדר הדורות ריש דף קע"ז כתב דבפירוש איוב שבידינו מזכיר לרש"י, וא"כ גם פי' איוב אינו מרש"י. אך כעת לא מצאתי זה. וכן מטבע הלשון של פי' איוב נראה שאינו מרש"י. וכבר קדם לנו שפי' דברי הימים אינו מרש"י וכן רמז הרב סדר הדורות.

ושמעתי מפה קדוש רב מופלג שקבל מרבו דרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה. והיה אומר ר"ת נכדו מה שפירש אדוני זקני הש"ס אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא לית בחילי כי לא אוכל עשוהו. ועתה ראיתי בספר מאמר העתים להרמ"ע שנדפס בדיהרנפארט שנת תג"ן אשר בסוף הספר ממש הביא מעשה ממקובל גדול פלא והפלא, ומכלל הדברים נראה שרש"י כתב פירושו ע"פ הסוד ויש בדבריו רזין עילאין ולכן התענה תרי"ג תעניות ומשה רבינו ע"ה אמר לו אשריך וכו'. והמקובל הוא החסיד מהר"ר נחמן בר שמואל ז"ל שהפליא לעשות והלך על קבר רש"י ז"ל ועשה סיגופים והפסקות עד שגילו לו סוד מ"ש רש"י ויתנכלו אותו אתו עמו כלומר אליו סודות עליונות ע"ש באריכות.

שמעתי דיש מי שכתב בפירוש נביאים

ג [דף יג ע"ב] **ת"ר** שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (ו) [ח] עד כאן נצרכה כוונת הלל דברי רבי מאיר. אמר רבא הלכה כר"מ. תניא סומכוס [ט] בן איסי אומר כל המאריך באחד מארבעין לו ימיו ושנותיו. א"ר אחא בר יעקב (ה) ובדל"מ. א"ר אשי [י] ובלבד שלא יתטוף בחי"ת. [ב] וכן לא יאריך באל"ף דהוה משמע אי חד [ז] כלומר אין חד. רבי ירמיה הוה יחיד [ז] קמיה דרבי חייה בר אבא חזיה דקא מאריך טובא. א"ל למה לך כולי האי. א"ל ואלא עד כמה. (ט) א"ל כדי שמיילכהו למעלה ולמטה ובארבע רוחות העולם. י"א שמיילכהו במחשבה. [ג] וי"א שירמוזו צעירי בשעה שמיילכו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. ומציאין סמך לדבייהם שמונח דר' חייה דא"ל רבי חייה לרב בר פחמי בשעה שמעביר ידיו על עיניו מקבל עליו מלכות שמים ומה שהיה נותן ידיו על עיניו שלא יראה שהוא רומז

אלא בלשון הקודש היאך נהגו כל העולם שהנשים מחפלות בשאר לשונות דכיון שחיות בתפלה (ה) [ז] לא היה להן להחפול אלא בלשון הקודש. ורבי נרפס ז"ל היו נוהגין טעם למנהג ואמרו כיון שהיא התפלה שהצבור מתפללין כמו תפלת צבור דיינין לה ויכול יחיד לאמר בלשון אחרת. והא דאמר רבי יהודה אל ישאל אדם נצרכי בלשון ארמי וזה בשאל נצרכי כגון שיש לו חולה צמיחו או דבר אחר שהוא צריך. אבל תפלה שהיא קצוה לצבור אפילו כשיחיד מחפול צמיחו כמחפול בצבור דמי [ח] שא"ל מליך לפני הקב"ה. ולי נראה דלינו קשה (ו) דדוקא (ד) לשון זה קאמר רבי יהודה דלא ישאל אדם נצרכי. וכן הקשו בתוספות (שנת שם ד"ה שאין) אהא דקאמר שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי [י] והלא אפילו מחשבות לב האדם הם יודעים ומכירין [ז] אלא לשון זה מגונה בעיניהן להזקק לו:

תפארת שמואל

(ד) דדוקא בלשון זה וכו'. כצ"ל:

מעבירי יום טוב

שעור וכו' ולכך הוא מגונה אך לפי זה א"כ לשון ערבי ג"כ יהיה מגונה בעיניהם שהוא כמו כן קרוב ללשון הקודש ואמר הרמב"ם שהוא לה"ק משושה: [ח] עד כאן צריכה כוונת ה"ב. פי' כוונת הענין לא ללכת ללכת כיון שנתכוין בתפלה שרואה לקרות ללכת סגיא אבל לר"ך בפסוק ראשון כוונת הענין כלומר שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים בהסקמת הלל וכענין שאמר ג"כ בצרכה ראשונה של תפלה בשלי אין עומדין והטעם שבשאר המצות שהן מצות עשייה אם כיוון לבו ללכת אע"פ שהרהר באמצע יאל משא"כ אלו שהן קבלות מלכות או סידור שמים אינו צדין שיהא לבו פונה לדברים אחרים הרשע"ל צ"י סי' ס"ג ומ"מ י"ס חילוק בין פסוק ראשון דשמע לצרכה ראשונה דתפלה דללו בתפלה כחצתי צ"ח פרק תפלה השחר סעיף ע"א בשם הטור דהאידנא אין מחזיקין ואלו בשמע לא כתב הטור כן והיינו טעמא דק"ש דאוריין: [ט] בן איסי. גמ' ל"ג וצ"ח גרס בן יוסי: [י] ובבבד ש"א יחזיקו בה"י. פי' רש"י בנחמך בלל פת"ח פי' בשו"א בלל קמ"ץ וכן ג"כ לשון רש"י צ"ח דף מ"ו גבי אמן טעופה וכן צ"ח המושג פי' משפטים בפסוק וזאת לאלהים קורא חטף לשו"א ופתח לקמ"ץ: [ב] וכן א"ר יאריך בא"ף. כתב ב"י שהוא מן הירו': [ג] בלומר אי חד. דלי בלשון ארמי כמו אינו כדאמר' א"א אבל כ"ל יותר נכון להגיה שז"ל כלי' אין חד ועוד כ"ל טעם אחר דלא יאריך משום דלי משמעו לשון אי כדכתיב ואי לו האחד שיפול ואפשר להגיה כלי' או חד: [ג] קמיה דר"ח בר אבא. כך גרס הר"ף והיא כוונה ודלא כגמרא דגרס קמיה דבי: [ג] וי"א שירמזו בענין. וכ"כ תלמידי הר"י ז"ל ותמיהני היאך ירמוז כך צעירי וי"ל דכלומר שיעור הראש ולשון הטור ויש ניהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות ע"כ ולהטיית הראש לבד אין ראיה ממעביר ידיו על עיניו דלקמן אלא כדפרישית שהעיקר שמעין העינים צפיתחמן כפי המחשבה ולפי שא"ל לעשות בלא הטיית הראש משום כך כתב הטור להטות הראש אבל ר"ל וירמוז להם צפיתחמן עיניו עם הטיית הראש והטעם דצפיתחמן העינים מעורר ג"כ הכוונה בכלל וכתב עוד הטור ויש מפקפקים בדבר משום הא דתניא לא ירמוז צעירי ולא יקרוץ בשפתיו וא"א הרא"ש היה אומר דאין לחוש דהתם הקריאה והרמזה לזרך דבר אחר ומצטלן הכוונה אבל הכא הרמזה היא לזרך הכוונה וגורמת אותה ע"כ ורבי העביר ידיו על עיניו מפני הרואים ועוד אפשר כדי

ס"ו דברכות אינן מעבדות ולא חילוק בין יחיד לצבור משמע דלא ס"ל לחלק אלא כדמשמע סתמא דירושל' ופי' ר"ח והא דבסימן ס' לא כ' לדברי רב האי כלשונו כנר השיגו שם הב"י וזה ודאי דלאחרונה סברא דאין לחלק בין יחיד לצבור תפלה הא דנפרק קמא דדייק מיהיה רב האי י"ס לומר דהוא דמיה בעלמא היא ולקושטא דמילתא קמה לה מאי דאמרין דיוצר אור הוא אמרי וברכות אינן מעבדות זו אח' זו ומהם לא שמעין אלא דו אח' זו אינן מעבדות וממנהי' דהכא דייק הירושלמי דאין מעבדות כלל ואפי' לא בירך שום ברכה א"כ מהם לא שמעין אלא צבור דנוכל לומר דנצטר לא חשו על הברכות משום טורח צבור וממנהיגין שמעין דאפי' יחיד לא חשו: [ד] א"ר יהודה דהתפלה א"א בל' הקודש. ע"י צ"פ שלשה שאלו סי' ו' אם אינן מציינין לשון הקודש: [ה] שאינו צריך בהדין בו. ר"ל שאין הצבור צריך וכן מלאכי השון ציממוקי לתלמידי הר"י ז"ל והטעם דהצבור א"כ למליך כדכתיב הן אל כביר ולא ימאס וממילא שתפלה הנשמעת מהם לא נמאסת שנשמעה מכל מי שאומרה ואפי' יחיד: [ו] וה"א אפי"ו מחשבות רב אדם הם יודעים ומכירים. ולא פירשו זו מנהג לכו וי"ל שזה מצוה בשני פנים האחד שהיועיד ברוח הקודש מכיר מה בלבו של אדם כמו שמינו ברבקה ויאמר עשו בלבו ויועד לרבקה וכן במרדכי ויאמר הן בלבו ומרדכי ידע וכתב במגילה וכל זה ברוח הקודש והמתנבא על ידי מלאך גדול ממנו כאשר ביאר המורה צ"ח פ"ה התבאר א"כ כי המלאך כ"ס שידע ומכיר מחשבות לב אדם ה' על דעת האומרים שהכלים הנבדלים והם המלאכים עלולים הם בדרך עלה ועולה וכל עלה משגת העלול שתחזיק במדרגה ואם העלול התחתון צמדרגה יודעין ומשיגים אותו כל העלולים שעליו במדרגה כ"ס צמדרגה לב האדם שהוא שכל נתלה בחומר ולדעתם הוא תחתון ממדרגת העלול העשירי שידעוהו וישיגוהו ויכירוהו כל אלו העלולים שהם כלים נפרדים ונבדלים מתוכם. וצ"ח וצ"ח כן קשה לי מה שאמר שלמה המלך ע"ה אהא לנדר ידעת את לב האדם וכן נאמר בירמיה י"ז עקוב הלך וגו' מי ידענו אני ה' חוקר לב וגו': [ז] א"א צ"ח זה מגונה בעיניהם ב"י. ולר"ך טעם למה שהרי מצוה שזה הלשון הוא קרוב ללשון הקודש ולמה יהיה הוא מגונה בעיניהם יותר משאר הלשונות וי"ל שמה הטעם צעמנו שזה הלשון קרוב ללשון הקודש הוא משום כך הוא מגונה בעיניהן לפי שהוא כמו לשון שנשתבש דומה קצת למ"ש רבינו צ"פ לעיל סי' י"ד דטפי עדיף בלא כוונה ממה

דברי חמודות

הראשון בקול רם ומנהג טוב הוא לעורר הכונה בפסוק הראשון שהוא עיקר מקום כונת הקריאה אבל בשכמל"ו לא יאמר אלא בתשאי דלקמן סי' י"ז וכו' צ"י בשם הרש"ל [ס"י] אלא דיש מקומות שנוהגים לקרות כל הק"ש בקול רם שלא הקפידו גמ' אלא על בשכמל"ו לאמרו בלשון מפני שמה לא אמרו ויש מקומות שצריך בלשון ע"כ ומנהג מקומות אלו לקרות בלשון אלא פסוק ראשון אומרים בקול רם וכתב הב"י ס"ס ס"ב בשם הלל שיש צמדרש שצריך הש"ך להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל ומליכו שם שמים יחד ואם אמרו יחיד כנר צריך לחזור ולאמרו עם ש"ך וכן אם לא אמרו עדיין ע"כ וע"י פ"ג סי' (ד') [יח]: (ה) ובדד"י. כ' הטור [סס] ירושלמי אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שידגיש בדל"ת שלא תהא כר"ש וגמא מחרף וכתב הב"י נראה שצ"פ הירושל' נוהגים העולם להדגיש בדל"ת יותר מדאי ואין צריך אלא כל שמדגיש זה קצת סגי דתו לא דמיא לר"ש ע"כ ורמ"י ז"ל הוסיף ואמר שאם ידגיש יותר מדאי שלא תהא נשמעת כט"י והוא אחט כמו אחט ע"כ ועוד משתבשין הרבה שעי' דמדיגושין על יותר מדאי מוסיפין זה תנועת השוא וכל ספק שאין זה נכון כלל שמשגש הקריאה שלא כלשונו: (ט) א"א בדי שותב"ב ב"י. וכו' הטור [סס] ד"מ מדקאמר ובלבד שלא יתטוף בחי"ת אלא שצריך להאריך כשיעור שיחשוב בלבו שהוא יחיד בשמים ובארץ ובדל"ת יתשוב שהוא יחיד גד' הרוחות ורואייהם ממנחות [כט]: דקאמר התם חטריה לגגיה דחי"ת להודיע שהוא חי וצבורו של עולם ובדל"ת להמליכו גד' הרוחות כנגד הדל"ת ע"כ

קיצור פסקי הרא"ש

הראשון. וצריך להאריך בדל"ת של אחד כדי שימליכוהו במחשבתו למעלה וממטה וצד רוחות העולם. ולא יתטוף בחי"ת ולא יאריך באל"ף. קרא פסוק ראשון בכוונה ונאסם בשינה

(ה) א"ר יהודה דהן דהתפלה א"א בלשון הקודש. ועיין פי' שלשה שאלו סי' ו': (ו) דדוקא בלשון זה קאמר ב"י. ומ"מ אפשר לומר שבהוא צבור לא קאמר רבי יהודה דהא אל כביר לא ימאס בתפלתו ואפי' אין מלאכי השרת נוקטים ומשום כך הנקשה דיקום פורקן בלשון ארמי אומר אותו צבור ויתקן בלשון שהיו אז מבינים אותו כל העם וכמ"ס התוס' צטעם יתגדל כו' שהוא בלשון ארמי צ"ח דף ג' [ד"ה וענין] וכן נמאס בספר הזהר פי' ויקהל נוסחא נקשה לאמר בלשון ארמי ס"ח מן ההיכל לקרות זה צבור והוא בלשון ארמי שמכיון שצבור אומרים אותו אל כביר לא ימאס וכ"ס כשמוציאים הס"ת שכתב שם שעריר הרחמים נפתחים והתפלה נשמעת כן כ"ל והואר עמנו כתב טעם אחר בחיקוי יתגדל בלשון ארמי כדי לשבר כחות החיזונים ולכן אומרים אותו בלישנא דסיטרא אחרא בגין דיתברר חילא ולהתעלות כבודו יתברר על הכל כ"כ צ"פ תרומה והביאו הב"י סימן נ"ו וזה הטעם שייך ג"כ בענין הנוסחא דשעת הולאת הס"ת ודו"ק ועוד יש לי לתקן הא דהואר דנשעת הולאת התורה דמ"ה יוכל לאמר בלשון ארמי משום הטעם הראשון שכתבנו שעתה שעת התורה והני יוסף מהא דאמרין צ"ח דשנת ב"י חולה [ז] דה' יסעדת על ערש שדי ומש"ה רשאי להתפלל עליו בלשון ארמי: (ו) עד כאן צריכה כוונת ה"ב. כתב רמ"י סימן ס"ג דל"ל דבשכמל"ו יש לו ג"כ דין פסוק שמע ע"כ ויכולא זה אכתוב בשם הב"י לקמן סעיף י"ו ועיין מה שכתבתי צ"ח סעיף (מ"ח) [נ"א] וז"ל הטור סימן ס"א נוהגים בספר לקרות פסוק

תורה שלמה - ה ויצא, וישלח / כשר, מנחם מנדל בו יצחק פריץ {עמוד 133} (743502)

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

בין א) קרא שְׁמִיה גִּלְעָד : וּבִינָה יוֹמָא דִּין עַל א) בִּין
 5 וּסְכוּתָא דְאִמְר ב) יסך : קרא שְׁמִיה גִּלְעָד :
 מִימְרָא דִּי בִינָא ג) וּבִינָה : מט וּסְכוּתָא אֶתְקַרְיִית דִּי
 אִמְר וּסְתָכִי יוֹ בִּינָא וּבִינָה : אִמְר וּסְתָכִי יוֹ בִּינָא וּבִינָה :
 אִרִּים גִּטְמִר גִּבְר מִן חֲבֵרִיָּה : אִרִּים גִּטְמִר גִּבְר מִן חֲבֵרִיָּה :
 אִם תַּעֲנִי ית בְּנָתִי וְאִם : אִם תַּעֲנִי ית בְּנָתִי וְאִם :
 א) כן. ב) די אמר. ג) ביני. ד) נטמר. (א) בגין.

רש"י

בִּין קִרְא־שְׁמוֹ גִּלְעָד : וְהַמְצֵפָה אֲשֶׁר אָמַר
 יִצְחָק יְהוָה בִּינִי וּבִינָה כִּי
 נִסְתָּר אִישׁ מִרְעֵהוּ : נִסְתָּר אִישׁ מִרְעֵהוּ :
 תַּעֲנֵה אֶת־בְּנָתִי וְאִם־

(מס) והמצפה אשר אמר וגו'. והמלפס אשר זכר בגלעד. כמו שכתוב (שופטים י"א) ויעצר את מלפס בגלעד. ולמה נקרא שמו מלפס? לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו ולף כי צוני וצוניך אם תעצור את הצרית : כי נסתר. ולא נראה [גִּרְאָה] איש את רעבו : (ג) בנתי בנתי. שני פעמים אף תורה שבעל פה

וקיב] כי נסתר איש מרעהו, א"ר אבהו כי יסתר אין כתיב כאן אלא כי נסתר עד כאן היינו רואין זה את זה מכאן ואילך אין אנו רואים זה את זה. (ז"ל טו.)

וקיב] אם תענה את בנתי ואם תקח נשים, תשמיש המטה דאיקרי עינוה, מנלך, דכתיב אם תענה את בנתי ואם תקח נשים, אם תענה מתשמיש, ואם תקח מצרות, ואימי אידי ואידי מצרות, מי כתיב אם תקח, ואם תקח כתיב, ואימי אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה וחד לצרות

אומרים לא דברו אלא על יגר שהדותא ועל גלעד, שהן שתי לשונות של עברית ותרגום, עברית שכתבו תרגום, ותרגום שכתבו עברית לא יקרא בו, ואיזהו תרגום כגון יגר שהדותא גלעד וחביריו. (מס' סופרים פ"א)

וקיב] והמצפה, היא הגל והמצבה שהן גבוהין ורואין מהן. (מדכס הספן כ"י)

וקיב] והמצפה אשר אמר, הצופה שאמרת שהוא אלהי אביך הוא יצף ביני ובינך. (מדכס הנלוך)

צד. כלשון יוני קורין לאחת הן, ומגמי ר"ה כו. דמבואר שהם מפרשים מן הלשון היוני הפרסי והערבי והאפרקי וזולתם מן הלשונות כו' ולשון הערבי אחר לשון הארמי דומה ללשוננו יותר מכל הלשונות. וראה בב"ר פ"ט, ובס' השרשים לר"י גנאה במפתחות. ויש להוסיף עוד מגמי ב"ב ח. פסוק זה כלשון ארמי נאמר. ופסחים פז: לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כו' מפני שקרוב לשונם ללשון תורה. ושם סא. תכוסו לשון סורסי הוא. ועי' מגלה ג. אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר. (ומהר"י די מודינא בפ"י למס' ר"ה כו. בהא דמבואר שם כגמרא בשם ר"ע שמביא לשונות שנאמרו בערביא גלילא אפרוקי וכן מרבי שאמר מלשונות שנאמר בכרכי הים ורשב"ל מקן נשריאי ומבארים עפ"י פסוקים שונים כתב לפרש דאין הכוונה שיש בלח"ק מעורב מלים משאר לשונות דלח"ק גדול במעלה וקודם בזמן רק להיפך דשאר לשונות לקחו הרבה מלים מלח"ק והכניסו ללשונם וחז"ל הביאו זאת ללמוד משמעות מלים אלו בתנ"ך לבארם ע"פ לשונות אלו, וכ"כ לעיל פ"א אות א. מס' דרשות אבן שועיב, עי"ש. ועי' בהקדמה לס' המשרי) א"כ שפיר ו"ל מ"ש במס' סופרים יגר שהדותא "וחביריו" על כל אלה המלים הנמצאים בתורה המתפרשות עפ"י השרשים כלשון ארמי ושאר לשונות. ועברית שכתבו תרגום נ"ל עפ"י מ"ש הרמב"ן ויאמר לבן וגו' שדכרו לבן טתורגמין כלשון הקדש וכיכ הרד"ק. וראה מ"ש לעיל פכ"ד אות קעה. כבאור. ולזה כווננו מה שאמרו דאם העתיקו לשון עברי לתרגום כגון שכ' דברי לבן כמו שאמר בלשוננו הוא בארמית וכדו' לזה אל יקרא בו. וכיני אור האפלה ולמה קראו לו בשתי שמות ובשתי לשונות וכתבו אותם על האבנים כדי שלא יבא ארם או ישראל ויאמרו אין זה הגל שעשו אבותינו לפיכך כתבו שתי הלשונות. ועי' ז"ח קיג. ושם קעב: וברש"י דה"ב יח. ב. ובכת"י רמזי התורה לר"י גלעד על שם המקדש. [קי] בל"ש והמצפה זה האבן שהרימה הוא מצבה. ועי' בתרגומים וסכותא. ובגל"ג מפרש וסכותא שהוא נראית מרחוק. [קיא] ראה בתרגומים. ובמ"נ ח"א פכ"א. ובכת"י רמזי התורה לר"י והמצפה אשר אמר יצף, תיבות הללו מסוימות רמז כי סימן ואות היו האבנים, והמצפה, אל תקרא והמצפה, אלא וְהַמְצֵפָה שהקב"ה מצפה ורואה מי ישמור הברית ומי לא ישמור הברית, וזהו יצף ה'. לכך מסוים בתגין. לעיל פ"ז מת. [קיב] בפ"י מנח"י מביא דבכת"י ב"ר תימני יש הוספה זו, "ומי ביטל שבועה זו ועבר עליה תחלה בלעם הרשע שבא לקלל את ישראל ולפיכך ייחדו הכתוב לבדו בהריגתו שנא' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב בעור הוא לבן הארמי". ומפרש שם, "נסתר" לשון צווי וזירוז. ועי' יפית. [קיג] פרש"י ואימא אידי ואידי מצרות, וה"ק אם תענה את בנותי ליקח נשים עליהם. מי תורה שלמה - ה' ויצא, וישלח / כשר, מנחם מנדל בו יצחק פרץ {עמוד 134} {743502}

פירוש דברים לג לד וזאת הברכה הרמב"ן שטו

בכרמל הימה, וכתוב [שם בפסוק כ"ט] "והיו תוצאותיו הימה", ונאמר בו [בשופטים א, לא] "אשר לא הוריש את יושבי עכו" שהוא על יד הים הגדול, כמו שאמרו [בבב"ד כג, יז] "בראשונה עלה עד עכו ובשניה עד יפו", ואם כן הנה ארצו מנעול ארץ ישראל, ולכך אמר ברזל ונחושת מנעול, שיהיו לו דלתות נחושה ובריחי ברזל וכל הארץ נעולה בהם. והוא רמז שישמור השם כל הארץ מאויב ומתנקם. או יאמר שלא יבאו זרים לשלול השמן כי לכל הארץ יובא מארצו באניות סוחר.

וכימין דבאך. הנראה לי במלה הזאת שהיא כמו זבאך, כי האותיות האלה מתחלפות תמיד, יאמר [בישעיה יד, ד] "שבתה מדהבה" במקום "מזהבה", וכל הארמית כן, בכל לשון זביחה, וכן כל לשון זכירה, וכן זהב, זקן, זנב, "זרה הלאה" [בבבב"ד יד, ב], ורבים, ובלשון זיבה עצמה זב וזבה. ומלשונם יתחלפו לדל"ת, יאמר [באיוב יד, א] "ימי נזעכו" במקום "נדעכו" וכן [שם לב, ו] "זחלתי ואירא" כמו "דחלתי". ויאמר הכתוב וכימין יהיה זבאך, שתהיה ארצך זבת השמן הנזכר [בפסוק הקודם] ואתה תהיה בו טובל רגלך כל ימך לעולם.

גם אפשר ונכון הוא מה שפירשו בו שהוא הפוך מן "דאבון נפש" [לעיל כח, סה], ויקראו ימי הזקנה דאבון כי הם ימי הרעה והצער, ויקראו זמן הבחרות ימימי כי הם שלו לשמוח בהם ולהטיב לבו. והנה הטעם וכימי ילדותך תהיה זקנתך, וזה רמז שתתקיים שלותו וכבודו עוד כל ימי הארץ. וראיתי בתרגום ירושלמי: "כיומי עולימתהון יומי סיבתהון", הוא הדבר שפירשתי.

(כו) רוכב שמים.

(כט) במותימו.

לד. (א-ד) ויראהו ה' את כל הארץ. כל ארץ ישראל אשר מעבר לירדן, ואחרי כן הזכיר שהראה לו את גלעד עד דן. והנה משה היה בחלקו של ראובן וחצי הר הגלעד ועריו היה בחלקו של ראובן וחציו למנשה, על כן פירשו מן הגלעד עד דן, או היה גלעד בלבנון בארץ ישראל, כדכתיב [בירמיה כב, ו] "גלעד אתה לי ראש הלבנון". והזכיר עד דן שהוא סוף תחום ארץ ישראל, דכתיב [בשמואל ב' כד, ב] "שוט נא בכל שבטי ישראל מן ועד באר שבע". והזכיר אפרים ומנשה שהיו בצפונה של ארץ ישראל, וארץ יהודה שהיא בדרום, כדכתיב [ביוחשע יח, ה] "יהודה יעמוד על גבולו מנגב ובית יוסף יעמדו על גבולם מצפון", ויהודה נטל כל דרומה של ארץ ישראל, מן הירדן

תכלת מרדכי

איזה פסוקים במהללם שבכלל ישראל, "ברזל" ימי חייהם מקטנותם עם זקנותם, וכן גם יתר ונחושת מנעול" לשון נעל וסנדל כמו שאמר הפסוקים נמשכים לכלל ישראל, והפירוש הלז עם הכתוב ונעלך לא בלתי מעל רגליך סוף פרשת היותו נסמך להדרש יומתק בעיני לעומק הפשט. תבא ומנעל שלהם ה' כאילו ה' מברזל ונחושת (כד) ויקראו זמן הבחרות ימיו. עי' וירא "וכימין דבאך" שהבגדים שלהם היו גדלים לפי י"ח י"א⁴⁷.

כור זהב

[פ] ע"כ פירשו מן הגלעד, ר"ל את הגלעד פירשו מן הגלעד שהיה שם.

47) דנאמר שם: "ואברהם ושרה זקנים באים כימים חדל להיות לשרה ארח כנשים", וז"ל: באים כימים — האדם בימי בחורותיו יקרא "עומד בימים" ויקראו "ימיו" כי הם שלו, כלשון את מספר ימין אמלא (שמות כג כו), אבל כאשר יזקין ויחיה ימים רבים מרוב בני האדם בדורו יקרא "בא כימים", מפני שהוא כבא בארץ אחרת, נוסע מעיר וכו' אל עיר מיום אל יום, עכ"ל.

של מקרא פירושו⁷⁰: וכימך דבאך, וכל ימך תהיה ארצך זבת השמן⁷¹, ויהיה מלשון תרגום של: זב, דאיב⁷². וכן מצינו הרבה לשונות בתורה שהם תרגום, כמו: יגר שהדוא⁷³, שהוא תרגום גלעד, וכן: ואתה * מרבבות קדש, ובנביאים: אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו⁷⁴, וכן בכתובים: כי עשית משפטי ודיני * , וכן עוד: הנה בשמים עדי ושהדי במרומים * , עצמיו אפיקי נחושה * גרמיו כמטיל ברזל⁷⁵, אף ערשנו רעננה⁷⁶, תרגום: מטה⁷⁷, ערסא * , והמלה כלולה משתי לשונות אלו: לשון הקדש, ולשון תרגום. וכן תמצא חבור התלמוד המקודש שיש בו שתי לשונות אלו, כי רבינא⁷⁸ ורב אשי * אחזו דרך התורה שנתנה בסיני. ולפי דעתי שיש לדבר הזה שרש, כי שם האדון המיוחד בשמו שהוא לשון הקודש, וכנגד שם השליח שהוא התרגום הוא מטטרון, ואיני רשאי להרחיב באור.

(כו) אין כאל ישורון. אחר שסיים לברך השבטים אחד אחד התחיל עתה לדבר עם כלם בכלל ויודיע להם טוב חלקם כי יוצר הכל הוא, ויבשר אותם בירושת הארץ, ושיזכו לבא בתוכה מה שלא זכה הוא, ויבאר עוד להם ענין העולם הבא כאשר אבאר, וחתם דבריו בענינים כאלה, ולכך יאמר: אין כאל ישורון, שאין אתם כשאר העמים⁷⁹ כי שאר העמים⁸⁰ הם תחת ממשלת המלאכים שרי מעלה, ולא כן ישראל, כענין שכתוב: ונפלינו אני ועמך⁸¹, ועל כן קראם, ישורון, כי הוא שם ישר * , להורות⁸² שאין בכל שרי מעלה כאלהי ישראל, וכן אמר על ישראל: אשריך ישראל מי כמוך⁸³, כי אינם כשבעים אומות⁸⁴, על כן יודיעם שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם⁸⁵, זהו: אין כאל ישורון שהוא רוכב שמים, והוא יהיה נמצא בעזרך, ובגאותו שחקים, ובגאותו⁸⁶ רוכב שחקים⁸⁷. וענין רוכב שמים. על דרך הפשט כנה הממשלה בלשון רכיבה, וכענין שכתוב: ירכיבהו על במתי ארץ⁸⁸, שהוא לשון ממשלה. עוד לבאר כי כמו שהרוכב מתגבר על הסוס לפי שאין מרוצת הסוס מכח עצמו אלא מכח הרוכב, כענין שכתוב: תשחק לסוס ולרכבו⁸⁹, כן מרוצת הגלגלים ותנועתם אינם מכח עצמן אלא מכח השליט המניע אותם

כצ"ל ע"פ דפוס פיזרו. בשאר ספרים: כפשוטו. 70 פירושו, כצ"ל ע"פ דפוס פיזרו. בשאר ספרים: פירוש. 71 כפירוש הרמב"ן (עמ' תגנ). 72 ויקרא טז, לג: והזב את זובו, ולדדאיב ית דוביה. 73 בראשית לא, מז. 74 ישעי' כא, יב. 75 איוב מ, יח. 76 שיר השירים א, טז. 77 מלכים ב, י: ונשים לו שם מטה, ותרגם יונתן: ונתקן ליה תמן אתר ערסא. 78 רבינא ורב אשי, בבבא מציעא פו, א: רב אשי ורבינא. — ורבינו שהקדים, "רבינא" הולך בעקבות הרמב"ם (בהקדמתו למשנה תורה) שכותב: רבינא ורב אשי (ראה ביאורים). אמנם גם שם נמצא: רב אשי ורבינא. 79 כשאר העמים, ע"פ ד"ר. בס"ש: כהנענים. 80 שאר העמים, ע"פ ד"ר. בס"ש ליתא. 81 שמות לג, טז. 82 ועיין דברי רבינו בפרשת האזינו, פסוק טז. 83 להלן פסוק כט. 84 כשבעים אומות, בס"ש: כשבעים אומות הקדמונים. 85 מתפילת עלינו. 86 ובנאותו, כצ"ל ע"פ דפוס פיזרו. בשאר ספרים: בנאותו. 87 כפירוש רש"י. — מוסיף מלת "רוכב" על לשון הפסוק כאלו כתיב: ובנאותו רוכב שחקים. 88 לעיל לב, יג. 89 איוב לט, יח.

סוחר (רמב"ן). ואתה מרבבות קודש. לעיל פסוק ב. — תרגום: ויבא אברהם (בראשית כג, ב) ואתא אברהם. — הרי שמלת "ואתא" הוא מלשון תרגום; ועיין עוד בערוך השלם ע' אתא, ובספר השרשים לרד"ק ש' אתה. כי עשית משפטי ודיני. תהלים ט, ה. — ובתרגום יונתן: מטול דעבדתא פורענותי ודיני. — הרי שמלת דין היא גם בלשון ארמית. ושהדי במרומים. איוב טז, יט. — ובתרגום יונתן: ומסהיד עלי במרומיא. — הרי שגם מלת מרום משותף בלשון ארמי. עצמיו אפיקי נחושה וגו'. איוב מ, יח. — ותרגם כן: "ישורון, יתכן להיות מגזרת ישר" רבינו בחיי על התורה <מוה"ק> (ג' במדבר, דברים) / בחיי בו אשר אבו חלאהו {עמוד 488} {743502}

קובץ ביאורים לתפילות שלש רגלים

מצרים היה בשעת קביעות הכבוד והשראת השכינה בבנין בית הבחירה בבית עולמים, וכדכתיב (מ"א ו' א'): ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית, כלומר שאז היה גמר התכלית של יציאת מצרים, ולפיכך נתקיים ה"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" ע"י עבודה זו של הקרבת עולת התמיד ושלמי החגיגה, משום שהיא הקביעות של צורת תכלית בנין בית הבחירה, ועל ידה כולל מעמד הר סיני בתוכו את גמר התכלית של יצי"מ שהוא בנין בית המקדש בית עולמים, ראה שם. וי"ל לפי"ז דהיינו "וקרבתנו מלכנו לעבודתך", כלומר שהעבודה דמעמד הר סיני היתה בחינת קירבה לעבודתו ית', מן המשכן שבו נקבע הכבוד והשראת השכינה דסיני עד הגמר הגמור בבית המקדש בית עולמים. וזהו: "וקרבתנו מלכנו לעבודתך".

ורוממתנו מכל הלשונות

ועד"ז היא המטבע בברכה שניה של קריאת שמע על שחרית: "ובנו בחרת מכל עם ולשון", "ד"לשון" הוא שם תואר לעם (וכן כתיב (זכריה ח' כ"ג): אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים ופירש"י משבעים לשון). ענינו של דבר הוא, כי פירוד העמים לשבעים אומות יסודו בפירוד הלשונות של דור ההפלגה. וכדכתיב: "הבה נרדה ונבלה את שפתם" [דמתחילה הי' שפה אחת ודברים אחדים, כי דברו כולם בלה"ק, וכאשר פירש"י בפ' נח (בראשית י"א א'), והיא כדעה אחת בירושלמי מגילה פ"א ה"ט, ולדעה אחרת שם דברו כולם בכל שבעים הלשונות עיי"ש]. והיינו שהפירוד הכללי והשרשי בעצם צורת אדם והעמדת המציאות של שבעים אומות שהיה במעשה ההפלגה, וכדכתיב (דברים ל"ב ח'): בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל, ופירש"י דקאי אדור ההפלגה. והיינו: "בהנחל עליון גוים" המציאות של שבעים גוים, "בהפרידו בני אדם" הפירוד בצורת אדם - נעשה ע"י פירוד הלשונות. והוא משום דעיקר צורת אדם בכת הדיבור, כדכתיב

קובץ ביאורים לתפילות שלש רגלים

(בראשית ב' ז') "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ות"א: לרוח ממללא, וכן כתב רש"י שם: אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודיבור, ולפיכך נתהוה הפירוד בעצם צורת אדם ע"י פירוד הלשונות, וכ"ה במדרש (ילקוט נח): קרא הקב"ה לשבעים מלאכים הסובבים כסא כבודו וא"ל בואו ונבלבל לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון וכו' שנא' בהנחל עליון גוים וגו'.

והנה יעוין בספר דרך ה' (חלק שני פרק רביעי) שכ' בזה"ל: "אדם הראשון קודם חטאו, היה במצב עליון מאד ממה שהוא האדם עתה וכו' ומדרגת האנושיות לפי המצב ההוא היתה מדרגה נכבדת מאד, ראויה למעלה רמה נצחית וכו', ואילו לא היה חוטא היה משתלם ומתעלה עוד עילוי על עילוי. והנה באותו המצב הטוב היה לו להוליד תולדות, מספר משוער מחכמתו ית"ש, על פי אמיתת מה שראוי לשלמות הנהנים בטובו ית"ש, והיו כלם נהנים עמו בטוב ההוא וכו'. והנה בחטאו ירד מאד ממדרגתו ונכלל בו מן החשך והעכירות שיעור גדול וכו', וכלל המין האנושי ירד ממדרגתו, ועמד במדרגה שפלה מאד, בלתי ראויה למעלה הרמה הנצחית שהתעתד לה בראשונה, ולא נשאר מזומן ומוכן אלא למדרגה פחותה ממנה פחיתות רב, ובבחינה זאת הוליד תולדות בעולם, כלם במדרגה השפלה הזאת שזכרנו. ואמנם, אף על פי כן, לא חדל מהמצא בכלל מדרגת המין האנושי - מצד שרשו האמיתי - בחינה עליונה מן הבחינה שהיה המין הזה אז בזמן קלקולו, ולא נדחה אדם הראשון לגמרי שלא יוכל לשוב אל המדרגה העליונה, אבל נמצא בפועל במדרגה השפלה ובבחינה כוחנית אל המדרגה העליונה. והנה נתן האדון ב"ה לפני התולדות ההם שנמצאו באותו הזמן, את הבחירה שיתחזקו וישתדלו להתעלות מן המדרגה השפלה ולשים עצמם במדרגה העליונה, והניח להם זמן לדבר, כמו ששיערה החכמה העליונה היותו נאות להשתדלות הזה וכו', והנה ראתה החכמה העליונה היות ראוי, שזה ההשתדלות יתחלק לשרשי וענפיי, פירוש - שיהיה בתחלה זמן ההשתדלות לשרשים שבתולדות, ואחר כך לענפים שבהם. והיינו כי המין האנושי כלו, היה צריך עדיין שיקבע

קובץ ביאורים לתפילות שלש רגלים ז

ענינו כראוי ויתוקן מן הקלקולים שנהיו בו. ולפי סדר ההדרגה, הנה היה ראוי, שיוקבעו בראשונה שרשיהם וראשיהם של תולדות האדם לעמוד במדרגה מתוקנת, ויעמדו בה הם וענפיהם, כי הענפים ימשכו תמיד אחר השרש. והנה הוגבל הזמן להשתדלות השרשי הזה, שמי שיזכה מכלל הנמצאים, באותם הזמנים שהיה שער זה נפתח והיה בידם להגיע לזה הענין, ויכין את עצמו כראוי, יקבע לשרש אחד טוב ויקר, מוכן למעלה הרמה, הראויה למי שהוא אדם במצב הטוב ולא אדם במצב המקולקל, וכן ישיג שינתן לו להוציא תולדותיו הראוים לו כלם בבחינתו, פירוש באותו המדרגה והמצב שכבר השיג הוא בשרשיותו. והיה הזמן הזה מאדם הראשון עד זמן הפלגה. והנה כל אותו הזמן לא חדלו צדיקים דורשים האמת לרבים, כגון חנוך מתושלח שם ועבר, ומזהירים אותם שיתקנו את עצמם, וכיון שנתמלאה סאתם של הבריות, דהיינו בזמן הפלגה, שפט במדת משפטו ית"ש, היות ראוי שיגמר זמן ההשתדלות השרשי, והיה קיצם של הדברים, שיוקבע מה שראוי ליקבע בבחינת השרשים, לפי מה שכבר נתגלגל ונהיה עד עת הקץ ההוא. ואז השגיח ית"ש על כל בני האדם, וראה כל המדרגות שהיה ראוי שיקבעו בהם האנשים ההם כפי מעשיהם, וקבעם בהם, בבחינתם השרשיית וכו'. ואמנם, נמצאו כלם, לפי המשפט העליון, ראויים לישראל במדרגה האנושיות השפלה שהגיעו לה אדם הראשון ותולדותיו מפני החטא, ולא גבוהים מזה כלל, ואברהם לבדו, נבחר במעשיו ונתעלה, ונקבע להיות אילן מעולה ויקר, כפי מציאות האנושיות במדרגתו העליונה, וניתן לו להוציא ענפיו כפי חקו. ואז נתחלק העולם לשבעים אומות - כל אחת מהן במדרגה ידועה, אבל כלן בבחינת האנושיות בשפלותו, וישראל בבחינת האנושיות בעילויו. והנה אחר הענין הזה, נסתם שער השרשים, והתחיל הגלגול וההנהגה בענפים, כל אחד לפי ענינו: ונמצא, שאף על פי שלכאורה נראה ענינינו עתה וענין הקודמים שוה, באמת אינו כך, אלא עד הפלגה היה הזמן לשרשי האנושיות, ונתגלגלו הדברים בבחינה זו, וכשהגיע קץ זמן זה,

ח קובץ ביאורים לתפילות שלש רגלים

נקבע הדבר כפי המשפט, והתחיל זמן אחר, שהוא זמן הענפים, שעודינו בו עתה" עכ"ל.

ודבריו ז"ל מפורשים במדרש בילקוט נח הנ"ל: "הבה נרדה ונבלה את שפתם" קרא הקב"ה לשבעים מלאכים הסובבים כסא כבודו וא"ל בואו ונבלבל לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון והפילו גורלות שנא' בהנחל עליון גוים וגו' ונפל גורלו של הקב"ה על אברהם ועל זרעו שנאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו אמר הקב"ה חבל וגורל שנפל עלי רצתה נפשי בו שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים.

והנה אי' בסדר עולם פ"א, בן מ"ח שנה היה אברהם אבינו בהפלגה (הובא בבעהתו"ס פ' לך לך). ואפשר לומר בכונת הדברים שהדבר הזה שהיה אברהם בן מ"ח שנה בהפלגה הוא מכוון ביותר. דהנה אמרו בגמ' (נדרים ל"ב א') בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו, אמנם במדרש (ב"ר פצ"ה ב') אי' דבן מ"ח הכיר אברהם את בוראו, וכן יעוין ברמב"ם (פ"א מעכו"ם ה"ג) דכ' דבן ארבעים הכיר אברהם את בוראו, ויעוין"ש בהגהות מימוניות דהגירסא בד' הרמב"ם היא בן מ"ח כדאי' במדרש (אכן בכס"מ כ' שם איפכא, דהגירסא במדרש היא בן ארבעים כגירסא בד' הרמב"ם לפנינו), והנה כ' שם בהגה"מ ובכס"מ דאין סתירה מד' המדרש והרמב"ם לד' הגמ' דאי' דבן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו, דהכונה היא שכשהתחיל לחשוב ולשוטט במחשבתו להכיר את בוראו היה בן שלש שנים וכשהיה בן מ"ח (ולהכס"מ בן מ') השלים להכירו. ונמצא (לפיי"ד ההגה"מ) דאברהם הגיע לשלימות מדרגתו בהכרת הבורא כאשר היה בן מ"ח שנה. והנה תחילתה של ע"ז היא בדור אנוש כדכתיב (בראשית ד' כ"ו) אז הוחל לקרא בשם ה', יעוין"ש בפירש"י (וכ"ה ברמב"ם ריש הל' ע"ז, ועיין שבת קי"ח ב' אפי' עווע"ז כדור אנוש וכו' ופירש"י התחילו לעבוד ע"ז דכתיב לקרא וגו') אך תכלית העומק של המרידה בקב"ה היה בדור ההפלגה (עיין ב"ר פל"ח ותנחומא י"ח). והיה זה בבחינת זה לעומת זה, העולם כולו לעומת אברהם, וכאשר אמרו ז"ל (ב"ר פמ"ב ח') ויגד לאברהם העברי, כל